

MESZÁROS KÁROLY

Adatok a reakciós politikai irányzatok arculatához és tevékenységéhez

(1919 augusztus)

1919 augusztus 1-én a Magyar Tanácsköztársaság a nemzetközi túlerővel folytatott küzdelemben alul maradt, vereséget szenvedett, s az antant segítségével győzött az ellenforradalom Magyarországon.

Miután a román királyi csapatok augusztus 4-én bevonultak Budapestre, a Peidl-kormány¹ „demokratikus ellenforradalom” koncepciója — a március 21. előtti állapotokhoz való visszatérés — napok alatt szertefoszlott.

1919. augusztus 6-án, a nyílt ellenforradalom kormánya, a Friedrich-kormány megalakulásával, a magyar uralkodó osztályok ismét megjelentek a színen.

Mi volt a magyar uralkodó osztályok politikájának lényege az új helyzetben?

A magyar uralkodó osztályok a munkásosztály és a szegényparasztság 1919. augusztus 1-én elszenvedett vereségének véglegesítésére, a munkásosztály és a dolgozó parasztság gúzsbakötésére törekedtek.

E célt egy olyan országban, ahol már egyszer hatalmon volt a munkásosztály — nem lehetett elérni a régi rendszer egyszerű restaurálásával, a forradalmak előtti állapotokhoz való visszatéréssel.

Új politikai taktikára, új kormányzati módszerekre volt szükség.

Az új politikai taktika elsősorban azt jelentette, hogy az uralkodó osztályok a megjelölt cél érdekében biztos támaszt, ill. szövetségest kerestek. A biztos támaszt a jobboldali kispolgárságban és a reakciós katonatisztikarban, ill. a hadseregben találták meg az uralkodó osztályok.

A Peidl-kormány puccsal történő eltávolítása után a puccs végrehajtói, a Friedrich—Huszár—Haller vezette közalkalmazotti csoport nyomult előtérbe. Megelőzve az 1919 április óta gr. Bethlen vezetésével Bécsben (Antibolsevista Comité) és 1919 májusa óta gr. Károlyi Gyula vezetésével az aradi ill. szegedi ellenforradalmi kormányokban szervezkedő ellenforradalmi politikusokat és a Szegedről elindult ellenforradalmi hadsereget, e csoport bontotta ki elsőként a nyílt ellenforradalom zászlaját az ország fővárosában.

A magyar uralkodó osztályoknak végső soron kapóra jött e politikusok fellépése.²

¹ Itt hívjuk fel a figyelmet *Kirschner Béla* a Peidl-kormány történetével foglalkozó könyvére: *A „szakszervezeti” kormány hat napja*. Bpest. 1968.

² „... A Friedrich-kormány ... halhatatlan érdemeket szerzett, mert ha a Peidl-kormányt lemondásra nem kényszerítette volna, akkor az antant képviselői által is minden tekintetben favorizált szocialista irányzat, dacára annak, hogy a vidék erről tudni egyáltalán nem akart, talán hónapokig uralkodott volna az országban és Magyarország testvérharcoknak és anarchiának lett volna színterévé ...” (Vö. Gróf Sigray Antal kerületi kormánybiztos beszámolóját a Vas megyei törvényhatósági bizottság rendkívüli közgyűlésén 1919. dec. 15. Országos Levéltár (OL.) Kozma iratok 11. csomó.)

Az ellenforradalom kispolgári vagy „népies” szárnyát alkotó Friedrich—Huszár—Haller csoport ugyanis a jobboldali kispolgárság és a területváltozás következtében felduzzadt közalkalmazottak „forradalmi” (értsd: ellenforradalmi—M. K.) törekvéseinek, lázadásának hangadója volt. Ereky Károly³ a Friedrich-kormányt forradalmi kormánynak nevezte s arról beszélt, hogy „ma is forradalom van”, amelynek a célja a rend megteremtése.⁵ Rubinek Gyula⁶ kifejtette, hogy három forradalomról lehet beszélni: a Károlyi-forradalomról, a kommunista forradalomról és a Friedrich-forradalomról.⁷ Friedrich hangsúlyozta, hogy „a forradalomnak csak akkor lesz vége, ha a nemzetgyűlés megalakul”.⁸ Friedrich miniszterelnök nem hagyott kétséget a kormány tevékenységének s a jobboldali kispolgárság mozgalmának lényege iránt, amikor a kormány létét éppen azzal indokolta, hogy „a forradalmat csak ellenforradalommal lehet legyőzni”.⁹

E csoport keresztény, nemzeti, antiszemita, antikapitalista jelszavakat hirdetett, s a szociális demagógia sem hiányzott fegyvertárából. Programjuk¹⁰ az üres, de hangzatos „keresztény Magyarország” jelszóban, az osztályellentétek kibékítésének hirdetésében, a „keresztények” érvényesülésének követelésében, a BTK reakciós irányú módosításának sürgetésében s az általános választójog biztosításában fejeződött ki. E csoport a fasiszta irányzat egyik hordozója lett. Pártjuk a Keresztény Nemzeti Párt, amely 1919. július 26-án alakult és a Keresztény Szocialista Néppárt helyébe lépő Keresztény Szociális Gazdasági Párt. Az előbbinek Friedrich és Ereky, az utóbbinak Haller és Huszár állnak az élén.

A jobboldali kispolgári és középrétegek lázongásának társadalmi méreteiben az 1919 januárban alakult Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) adott hangot. Augusztus végén, a Friedrich-kormány félretételének szöbakerülésekor az ÉME csatasorba állt.¹¹

Friedrichnek átmenetileg igen fontos szerepe volt az ellenforradalmi rendszer történetében.

A reakciós tisztikar az ellenforradalmi rendszer kialakulásánál és a rendszer egész története folyamán igen nagy szolgálatot tett a magyar uralkodó osztályoknak, s néhány év kivételével nem lehet figyelmen kívül hagyni a tisztikar befolyásának vizsgálatát.

E tisztikar — születésének s társadalmi hovatartozásának körülményeit anyajegyként cipelve magán — ellenforradalmi, terrorisztikus, militarista vezetés megvalósítására törekedett.¹² Eszmei fegyvertárában a vad nacionalizmus mellett a konzervatív nemzeti, a konzervatív antikapitalista, az antidemokra-

³ Ereky Károly az 1919. aug. 27-én alakult harmadik Friedrich-kormány közlémezési minisztere volt.

⁴ OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyv. 1919. szept. 6.

⁵ Uo. aug. 27.

⁶ Rubinek Gyula a harmadik Friedrich-kormány földművelésügyi minisztere.

⁷ Uo.

⁸ Uo.

⁹ Uo.

¹⁰ Uo. 1919. szept. 6.; Keresztény Szocializmus, 1919. aug. 8.—okt. „Keresztény Nemzeti Párt. Bpest é. n. 8. l.

¹¹ Uo. 1919. aug. 28.

¹² Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban: H. L.) Magyar Nemzeti Hadsereg fővezérése. VKF iratai. 1919.

tikus, antiliberális, antiszemita nézetek domináltak.¹³ Mussolinit, Hitlert megelőzve, a totális fasiszta törekvések fő hordozója az 1919 utáni Magyarországon.

Gömbös, Horthy, Kozma, Marton, Mecsér, Rácz az ismertebb vezetői a tisztikarnak. 1918 decemberétől a Magyar Országos Véderő Egyesület (MOVE) adott keretet szervezkedésüknek. E csoport 1919 júniusától Horthyt, a szegedi ellenforradalmi kormány hadügyminiszterét, a nemzeti hadsereg létrehozóját, a fővezérség megteremtőjét tartja vezérének. Az uralkodó osztályok által 1919 őszén rájuk bízott piszkos munkát borzalmas kegyetlenkedéssel, néha megbízóik elképzelésein is túltéve hajtotta végre e tisztikar.

A Friedrich—Huszár—Haller-féle csoportnak a mögéje felsorakozott széles jobboldali kispolgári tömegek, a tisztikarnak pedig a kezében levő fegyverek adtak nagy súlyt.

Az ellenforradalom felülkerekedése után a magyar uralkodó osztályok körében három olyan jelentősebb csoport alakult ki, amely a politikai élet alakulására közvetlenül befolyást gyakorolt: a legitimisták csoportja, a konzervatív-reakciós nagybirtokosok csoportja és a Bethlen—Teleki csoport.

A legitimista csoportban azokat a politikusokat találjuk, akik az antant országok monarchista irányzatainak, főleg pedig a francia royalisták nyomdokain haladva azt remélték, hogy a győztes hatalmak az Anschluss megakadályozása érdekében hajlandók az Osztrák-Magyar Monarchiának valamilyen — a változott viszonyoknak megfelelő — formában történő feltámasztásához hozzájárulni.

A legitimisták csoportja nem volt egységes s az előtérben állók egy konzervatív-liberális és egy konzervatív-reakciós irányzat szerint tagolódtak.

A konzervatív-liberális csoport — gr. Andrássy Gyula, gr. Apponyi Albert (1919 november elejéig csehszlovákiai birtokán tartózkodott), gr. Zichy János és átmenetileg itt található gr. Károlyi Imre, Wekerle Sándor is — a Szociáldemokrata Párt felé nagy előzékenységet és tárgyalási készséget, liberális elveket mutat.¹⁴ E tárgyalási készség e csoport liberális¹⁵, dualizmushoz közelítő nézeteivel és gr. Andrássy vezéri ambícióival¹⁶ valamint az antantnak azon kijelentéseivel függ össze, hogy Magyarországon az antant a parlamenti választások előkészítése, a békeszerződés megkötése céljából egy valamennyi nagyobb párt részvételével alakítandó koalíciós kormányt kíván.¹⁷

¹³ Uo.

¹⁴ O. L. Minisztertanácsi jegyzőkönyv, 1919. aug. 21.; Neue Freie Presse, 23. August. Morgenblatt; Kis Újság, 1919. okt. 2., 18. stb.

¹⁵ Apponyi gróf nézeteit Friedrich miniszterelnöknek fejtette ki, aki a minisztertanács 1919. november 17-i ülésén számolt be arról: „... Friedrich István miniszterelnök referál gróf Apponyi Albert látogatásáról, ami most történt nála. Apponyi két fő hibát lát a mostani kormány politikájában. Az egyik az, hogy a szociáldemokraták erejét lebecsüli... A másik fő hibája a kormány politikájának, hogy általában véve a szocializmust mint rendszert bukottnak tekinti, holott ő — Apponyi — azon a nézeten van, hogy a szocializmus a jövő...” (Vö. O.L. Minisztertanácsi jegyzőkönyv, 1919. nov. 17.)

¹⁶ „... Engem mélyen megdöbbentett, hogy Andrássy Gyula a kurzus elnöke kívánt lenni, akkor, amikor a kurzus Andrássy Katinka ellen hamisított naplófeljegyzések piszkos, hazug rágalmaival hadakozott...” (Vö. *Károlyi Mihály: Egy egész világ ellen.* Bpest. 1965. 108. l.)

¹⁷ A Tanácsköztársaság bukása után a vezető magyar ellenforradalmi politikusok még Bécsben az antant bécsi megbízottaitól értesültek az antant szándékairól: „... a pesti szovjet kormány lemondott és a Peidl-minisztérium vette át az uralmat. Ekkor Cunningham ezredes és Borghese, az olasz meghatalmazott, talán a francia is, magukhoz hívták az emigrációban élő magyar politikusokat. Koncentrációs kormány alakításáról volt szó, mely Peidl-ét felváltaná és melyben minden párt, a kommunisták kivételével képviselve volna. Biztosították, hogy az ilyen

Szoros politikai platform — közelítés a dualista rendszerhez, jobban figyelembe venni a nagytőke érdekeit — fűzte a legitimisták Andrassy-féle szárnyát a szeptemberben aktivizálódó, liberális színezetű Hegedüs Lóránt vezette volt munkapárti, fináncotkés körökhöz és Heinrich csoportjához.

A legitimisták konzervatív-reakciós vagy vidéki szárnya — örgróf Pallavicini György, gróf Sigray Antal, gr. Károlyi József és mások — a munkásmozgalommal való leszámolás híve.¹⁸ Mint a dunántúli polgári közigazgatás vezetői és a nemzeti hadsereg szervezésének anyagi segítői is, a Fővezérrel együttműködnek¹⁹ az ún. piszkos munka elvégzésében²⁰ és leplezik a kegyetlen fehérterrort.²¹

A reakciós-konzervatív nagybirtokos csoport — gr. Somssich Lászlóval, az OMGE elnökével és Rubinek Gyulával, az OMGE titkárával az élen — hirdeti, hogy a politikai hatalom egyedül a nagybirtokosokat illeti meg.²²

A nagybirtokosok érdekében sikraszáll az uradalmakat övező falvak mezőgazdasági munkásai és kevésföldű parasztjai számára 1—1½ hold föld kiosztásáért. De csupán azért, hogy a területváltozás következtében elvesztett vándormunkásokat ezzel a „reformmal” a helybeli parasztokból pótolja. Persze azért is, hogy egy demokratikus földreformot ezzel elhárítson. Esküdt ellensége az akkor még demokratikus földreformot hirdető Nagyatádi Szabó Istvánnak.²³

---

minisztériumot az Egyesült Hatalmak elismernék és békekötés végett meghívnák Párizsba. — Ez a koalíciós kormány iránti tárgyalás sok huza-vonával járt, mint minden olyan dolog, melynél bizonytalan befolyású csoportok vitakoznak meg nem állapítható erűkről és fontosságukról és amelynél személyi ambíciók közrejátszanak. Néhány nap telt el ebben. Még mindig tanácskozta és alkudozta az egyes tárcák elosztásáról, midőn újabb hír érkezett a magyar fővárosból. A Peidl-kormányt . . . Friedrich István hirtelen rajtaütéssel elkergette és maga ült a helyére . . . nem volt értelme Bécsben tárgyalni a nagyhatalmak megbízottaival, mikor Magyarországon már két kormány is volt: a pesti és a szegedi . . .” (Vö. *Bánffy Miklós*: Emlékeimből. Bpest, 1943. 600. l.; vö. még: „ . . . der Oberste Rat wollte eine Regierung haben, die ihm die Rechtsfähigkeit beim Friedensschluss verbürgte. Das konnte nur ein Ministerium aus sämtlichen grossen Parteien sein, welche die Wahlen in die Nationalversammlung leiten und sich parlamentarisch in Paris beglaubigen. Ministerpräsident Friedrich geht und kann auch jetzt niemandem mit Klarheit sagen, warum er gekommen ist.” (Vö. *Neue Freie Presse*, 1. Sept. 1919). Ide kívánczok annak elmondása is, hogy a fenti alapon kezdeményezte az antant Bécsben a szegedi kormány és a Peidl-kormány tárgyalásait. (Vö. *Gábor Sándorné*: Böhm Vilmos bécsi magyar követ jelentései a Peidl-kormányhoz és Ágoston Péter külügyminiszterhez. Párttörténeti Közlemények, 1960. évf. 4. sz. 191—204. l.)

¹⁸ Örgróf Pallavicini György válasza a Baranya megyei alispán kérdésére a szakszervezetek feloszlásával kapcsolatban. Siófok, 1919. szept. 17. (Vö. Székesfehérvári Állami Levéltár (a továbbiakban: SzÁL) Dunántúli Központi Kormánybiztosság iratai 70/1919.)

¹⁹ SzÁL Dunántúli Központi Kormánybiztosság iratai. 1919.

²⁰ A legitimista herceg Windischgraetz már 1919. jún. 29-i, Horthyhoz írt levelében megfogalmazta a haladó erőkkel való véres leszámolás programját: „ . . . A legnagyobb örömmel hallottam, hogy a szegedi ellenkormányba beléptél. A kormányba való belépésed szerencsés öment jelent, mert a mai viszonyok között egyes-egyedül katonai erővel, illetve következetes ürgalmatlansággal lehet még talán megmenteni valamit az ország múltjából és jövőjéből . . .” (Vö. Horthy Miklós titkos iratai, Bpest. 1962. 9. l.)

²¹ „A »Reggeli Hírek« munkatársának Pallavicini György örgróf . . . a dunántúli állapotokról és az úgynevezett »fehérterror«-ról többek között a következőket mondotta: „Megállapíthatom, hogy a dunántúli zavargásokról illetve pogromról szóló — főleg külföldi lapokban megjelenő — hírek túlzottak és célzatosak. A Dunántúlon meghúzódó vörös terroristák lefegyverzése nem ment simán, rendes katonaság vette fel a harcot. Másrészt Nyugat-Magyarország feldühödött népe több esetben törvényes rendelkezéseink bevárása nélkül intézkedett . . .” (Vö. Új Somogy, 1919. szept. 18.)

²² Köztelek, 1919., 1920. évf.

²³ OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1919., 1920.; Köztelek, 1919., 1920. évf.

A munkásmozgalommal való gyökeres leszámolás híve.²⁴

Agrárius koncepciójuk, amely a mezőgazdaság tőkés fejlődésének akarta alárendelni a gazdasági élet egyéb ágait,²⁵ szembeállította őket az ipari és bankkörökkel, miközben a középrétegektől is elszigetelődtek. Így előtérbekerülésük csupán átmeneti lehetett.

A Bethlen—Teleki csoport, a névadókat és a hozzájuk közel álló gr. Bánffy Miklóst. és gr. Ráday Gedcont jelentette.

Bethlen és Teleki, a két erdélyi mágnás, már ebben az időben megkezdte nagyvonalú politikai taktikázását, amire később a külföldi diplomaták is felfigyeltek. E politikai taktikázást úgy lehetne jellemezni, hogy „azonos cél, megosztott szerepel”.²⁶

E megosztott szerepnek megfelelően gr. Teleki Pál a Keresztény Nemzeti Pártban helyezkedik el és a párt elnöke lesz.²⁷

E lépés a Bethlen—Teleki-csoportnak azon a felismerésén alapult, hogy csak új politikai taktikával, az önálló erőként fellépő, az ellenforradalom tömegbázisát alkotó középrétegekkel együttműködve, szervezeteikben vezérszerepet vállalva lehet célravezető politikát folytatni.

Bethlen — az antant elképzelései alapján — a Tanácsköztársaság bukása után még Bécsben egy — a bécsi magyar ellenforradalmárok körében jól ismert²⁸ — politikai tervet készített. Bethlen terve „... pontokba foglalta azokat a lehetőségeket, amelyek mellett a mérsékelt szocialista vezérekkel is megegyezés volt létesíthető egy olyan átmeneti közös kormányzat alakulására, amelynek az lett volna a hivatása, hogy az ország ügyeit a szegedi, illetve most már dunántúli fővezetéssel kontaktusban vigye mindaddig, amíg a végleges alkotmányos kormány meg nem alakulhat...”²⁹

E tervzet a Bethlen—Teleki csoportnak átmeneti liberális mázt kölesönzött és széleskörű politikai manőverezést tett lehetővé. Bethlen nyílt politikai fórumon a liberális erővel tárgyalt (Szociáldemokrata Párt, Vázsonyi-féle Demokrata Párt, Lovászy-féle 48-as függetlenségi párt stb.) s a velük alkotandó koalíciós kormányért „küzdött”³⁰, titokban pedig belép majd a Friedrich-kormányba.³¹

A Bethlen—Teleki-csoport a fővezérrel és az ipari és bankkörökkel³² is szoros kapcsolatban van. Nem véletlen, hogy Krausz Simon, ismert bankvezér, aki a Tanácsköztársaság idején — az utolsó hetek kivételével — Budapesten tartózkodott, Bethlent kérte fel annak a zsűrinek az összeállításával,³³ amely ellenforradalmi magatartását volt hivatva igazolni.

²⁴ Köztelek, 1919. okt. 1. „Megint itt vagyunk!”

²⁵ Berend T. Iván — Ránki György: Magyarország gazdasága az első világháború után 1919—1929. Bpest, 1965. 41—43. l.

²⁶ „... auf ihr gleiches Spiel mit verteilten Rollen hin...” Követi jelentés 1921. ápr. 17. (Vö. Deutsches Zentralarchiv Potsdam, Auswärtiges Amt. Vertretung der Reichsregierung in München Nr. 141.)

²⁷ Reggeli Hírek, 1919. aug. 30., szept. 3.

²⁸ Krausz Simon: Életem. Bpest, é. n. 346. l.

²⁹ Uo.

³⁰ Fehér András: A MSzDP újjászervezése és politikája (1919. augusztus 6. — 1919. november 23.) Párttörténeti Közlemények 1963. 1. sz.

³¹ OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1919. szept. 30.

³² Ullmann Adolf és Weiss Fülöp a Bethlen vezette Antiholsevista Comité tagjai voltak. (Vö. Krausz Simon: i. m. 344—346. l.)

³³ Uo. 348. l.

A Bethlen—Teleki csoport a politikai helyzet kialakulatlansága és az általános káosz miatt a helyzetet átmenetinek tekintette s egyetlen biztos célkitűzés vezette tevékenységében; a reakciós és konzervatív uralkodó osztályok hatalmának véglegesítése. Ez utóbbi legalapvetőbb feltételét, a nemzeti hadsereg megteremtését, gr. Bethlen és gr. Teleki kezdettől fogva a legfontosabb feladatnak tartották és nagy erőfeszítéseket tettek ennek érdekében.³⁴

Mivel az 1918 októberi forradalom az uralkodó osztályok pártjait elsöpörte, most az említett mindhárom irányzat kísérletet tett a régi pártok feltámasztására s azok koalíciójának megteremtésére. E törekvés azonban nem sikerült, mert az a kispolgári politikusok ellenállásába ütközött, akik átlátták a kezdeményezés értelmét. Friedrich miniszterelnök az uralkodó osztályok e próbálkozásáról a következőket mondotta:

„Régi politikusaink nagy része koalíciót szeretne kifejezetten volt politikai pártok közt létrehozni, hogy együtt fáradozzanak az ellentétek kiegyenlítésén s együtt keressék minden irányban . . . a közvetítő utakat. E politika a régi receptek szerint dolgoznék, ami a jelenlegi viszonyok közt nemcsak kilátástalan, hanem lehetetlen is . . . A kiegyenlítésre későbbi stádiumban fog sor kerülni, ma még nem tartunk ott, az nincs napirenden nálunk . . .”³⁵

Így aztán az uralkodó osztályok augusztus végén változott taktikával állnak majd elő.

Az első Friedrich-kormány hivatalnok-kormány volt. Egy-egy minisztériumot a rangban legidősebb tisztviselő képviselte a kormányban. A hivatalnok-kormány névsorát s a közeljövőben megalakuló átmeneti kormányt József főherceg — aki Friedrich miniszterelnökkel megegyezve kormányzónak lépett elő — „A magyar néphez!” címzett kiáltványában jelentette be.³⁶

³⁴ OL. K 64 Külügyminisztérium iratai 1. csomó. 11. tétel 7/res. pol. 1919; HL. Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérsege, VKF iratai 1919. sz. n. 8. doboz; uo. 16/1919.

³⁵ Reggeli Hírek, 1919. aug. 29.

³⁶ „Abból a soha el nem múlt szeretetből, amellyel a magyar néphez ragaszkodom és visszapillantva a legutóbbi öt év közös szenvedéseire, valamint engedve a minden oldalról hozzám jutott kívánságoknak, kézbevettem a mai lehetetlen helyzet megoldását. Nem nézhetem, hogy szegény összeroskadó hazánk sorsa felett politikusok és különböző érdek- és pártcsoportok marakodjanak. Mindenütt teljes az anarchia, a Dunántúl lázadások, egy hivatalban levő minisztérium, amelyet nem ismer el senki és az élelmezés teljes fennakadása már katasztrófával fenyeget, ha a magyar intelligencia a józan munkássággal és a földműves népünkkel karöltve erős kézzel rendet nem teremt.

Az antant ittlevő hatóságaival történt tárgyalásaim után megbízom: a magyar miniszterelnökség ideiglenes vezetésével Friedrich István nyugalmazott hadügyi államtitkárt, a magyar belügyminisztérium ideiglenes vezetésével Samassa Adolf államtitkárt, a külügyminisztérium ideiglenes vezetésével Tanczos Gábor tábornokot, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium ideiglenes vezetésével dr. Imre Sándor államtitkárt, a hadügyminisztérium ideiglenes vezetésével Schnetzer Ferenc tábornokot, a pénzügyminisztérium ideiglenes vezetésével dr. Grün János államtitkárt, a népegészségügyi minisztérium ideiglenes vezetésével dr. Csillery András törzsorvost, az élelmezésügyi minisztérium ideiglenes vezetésével Tolnay Jenő hajózási vállalati vezérigazgatót, az igazságügyminisztérium ideiglenes vezetésével dr. Szász Béla államtitkárt, a földművelésügyi minisztérium ideiglenes vezetésével dr. Győri Lóránt államtitkárt, és a kereskedelemügyi minisztérium ideiglenes vezetésével dr. Szüry János helyettes államtitkárt. Az átmeneti kormány megalakulása néhány napon belül fog megtörténni, a polgárság, a földműves nép és józan munkásság képviselőinek meghallgatása után. Akinek szívében még él egy kis hazafiúi szeretet, az támogassa teljes odaadással a kormányt nehéz helyzetében.

Félre a széthúzással, kritikával, okoskodással! Jöjjön az összetartás, megértés és munka! Bizzunk rendületlenül hazánk jövőjében!”

Budapest, 1919. évi augusztus hó 7-én

József királyi herceg
tábornagy

(Vö. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 8. esti kiad.)

Friedrich az első minisztertanácsi ülésen kijelentette: „a kormány visszatér az 1918. október 31-i jogállapotra és minden kinevezést, ami azóta történt, revízióra vesznek”.³⁷

József főherceg kormányzóként történő szerepeltetésével³⁸ — akit 1918 október végén IV. Károly küldött homo regiusként Magyarországra — egyrészt forradalomellenességét, alkotmányos voltát igyekezett a kormány bizonyítani, másrészt a monarchiának Magyarországon történő felidézésével a hivatalnoki karnak, a katonaisztikarnak és a nemzetiségeknek felmutatta azt a személyt, akinek mindenekelőtt engedelmeskedni tartoznak. Ugyanakkor a kormány monarchista arculatának és céljának — az antant és az utóállamok előtti — leplezése céljából köztársasági alapon^{38a} állónak nevezte magát, s Magyarország hivatalos elnevezése Magyar Köztársaság lett, amelynek élén József főherceg mint kormányzó állt. A bíróságok a Magyar Köztársaság nevében ítéeltek.³⁹

Szimbólikus értelme és jelentősége volt annak, hogy a Friedrich-kormány első számú, augusztus 7-én kiadott rendelete a Tanácsköztársaság idején kisajátított nagy- és középbirtokok köztulajdonbavételének megszüntetéséről szólt.⁴⁰

Am a kormány — egy újabb proletárdiktatúrától való félelme miatt — legfőbb feladatának a forradalmak, elsősorban a Tanácsköztársaság vezetőivel, híveivel való leszámolást tartotta. A kommunistákat a kormány első napjától

³⁷ OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyv, 1919. aug. 7.

³⁸ A kormány az alábbi alternatíva elé került: vagy egy bukott monarchia volt császári megbízottjától, vagy az antant misszió valamely tagjától fogadja el a kinevezést. Az előbbi melletti döntés a monarchia melletti állásfoglalást is jelentette. Ezt Friedrich miniszterelnök a következő kenetteljes szavak kíséretében adta József főherceg tudomására: „Máris látunk fénypontokat, megfelelő új örvendetes mozzanatok szebb jövő pirkadását ígérük. A következő fordulatnak e reményteljes körülményeit annak tulajdoníthatjuk, hogy e nehéz feladatkör, e fontos kötelezettségek élére Fenséged állott. Ezért eltökéltük, hogy elhatározásunkat eskü formájában is kifejezésre juttatjuk. Mivel a magyar földön ma Fenséged az egyetlen személyiség, akinek kezébe az esküt letehetjük...” (OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyv, 1919. aug. 7.)

^{38a} „... A kormányzó egyébként a budapesti estente-misszió tegnap esti értekezletén határozottan kijelentette: hogy ő és a kormány köztársasági alapon áll...” „... A kormány köztársasági alapon áll, az ország kormányzását József főherceg irányítja, a nemzetgyűlés összehívására, amely dönteni fog az alkotmány felett...” (O. L. Minisztertanácsi jegyzőkönyv, 1919. aug. 7.)

³⁹ O. L. Minisztertanácsi jegyzőkönyv, 1919. aug. 16.

⁴⁰ A magyar kormány 1. számú rendelete a földbirtok köztulajdonba vételének megszüntetéséről.

I. §.

A Tanácskormány által kiadott rendeletek, amelyek alapján a földbirtokok köztulajdonba vétettek, hatályon kívül helyeztetnek. Ebből folyólag minden birtokos, haszonbérelő vagy ezek jogutódai, illetve meghatalmazottaik tartoznak gazdaságukat átvenni és azok vezetéséről és a termelés folytonosságának biztosításáról gondoskodni.

2. §.

Azon gazdaságokban, amelyekben a vezetés az 1. §-ban felsorolt vezetésre kötelezettek bármelyike bármely okból nem tudná átvenni és a Tanácskormány által odahelyezett gazdasági vezetőnek megmaradása bármely okból szintén nem volna lehetséges, ott a kerületi gazdasági központi felügyelő a vármegyei gazdasági egyesülettel, a régi vármegyei gazdasági felügyelővel és az arra alkalmas körzeti gazdasági felügyelőkkel karöltve fog gondoskodni egy szakképzett gazdasági vezető kirendeléséről, amiről a földművelésügyi miniszternek esetenként jelentés tenné...”

E rendelet azonnal hatályba lép.
Budapest, 1919. augusztus hó 7.

Friedrich István
miniszterelnök

(Budapesti Közlöny, 1919. aug. 9.)

kezdve üldözte.⁴¹ A kommunisták „törvényes” üldözése augusztus 12-én kezdődött meg.⁴²

A kommunisták üldözése mint gyilkosok és rablók elleni fellépés indult meg, de a letartóztatottak ezrei, majd tízezrei és a zsúfolt börtönök mutatták, hogy nem gonosztevékről, hanem a proletárforradalom harcosairól, az ellenforradalmi rend elszánt ellenségeiről van szó.

A kormány első tíz napja alatt csupán a fővárosban, a budapesti rendőrségre és a román hadseregre támaszkodva, több ezer embert tartóztattak le.⁴³ A román királyi hadsereg önállóan is szorgalmazta a letartóztatásokat és a letartóztatottak nagy számára való tekintettel Budaapesten, Csepelen és másutt fogolytáborokat állított fel.⁴⁴

Horthy 1919. augusztus 9-én különrepülőgépen Szegedről Siófokra érkezett, miután az antant hatalmak és a román királyi csapatok augusztus 5-én „a Dunántúlt jelölik meg a magyar csapatok szabad mozgásterévé”⁴⁵. Horthy Siófokon önállósította a már Szegeden létrehozott fővezérséget, sem a szegedi kormány, sem a Friedrich-kormány főhatóságát nem ismerte el.⁴⁶

Ezek után 1919. augusztus 12-én a Friedrich-kormány kénytelen volt

⁴¹ Korvin Ottó a kiváló forradalmár, aki — több ismert kommunista vezetővel együtt — a KMP újjászervezése céljából maradt augusztus 1-e után Budapesten, aug. 7-én került a rendőrség kezére. (Vö. *Gecsényi—Sipos*: Korvin Ottó. Párttörténeti Közlemények, 1968. 4. sz. 195. l.)

⁴² Gyilkosságok büntetteire való felbújtás, rablás, pénzhamisítás büntette és egyéb büntetendő cselekményekkel terhelt KUN BÉLA és társai bűnügyében megkeresem az ország közigazgatási és rendőri hatóságait, hogy a tényállás ismertetése és ha lehet, a közvetlen tettesek kilétének rövid megjelölése mellett közöljék a budapesti államügyészséggel, hogy a proletárdiktatúra idején területükön, akár az ún. forradalmi törvényeszek ítélete alapján, akár egyébként kiket öltek meg.

Budapesten, 1919. augusztus 12.

Budapesti Államügyészség

(vö. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 13. Esti kiadás.)

⁴³ Ezen ügy kapcsán igen sokatmondó az igazságügyminiszter augusztus 18. átirata a hadügyminiszterhez: „A bolsevisták letartóztatása Budapesten oly nagy számban történik — olvashatjuk —, hogy jóllehet már eddig minden fogházi célra alkalmas helyiség igénybe vétetett, a letartóztatottakat sem ügyészség, sem a rendőrség elhelyezni már nem tudja . . .” (Vö. Msz.MP Párttörténeti Intézet Archivuma H.M. Hadbírói (13) o. 1919—160412 — idézi *Nemes Dezső*: Az ellenforradalom története Magyarországon 1919—1921. 1962. 104. l.)

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ A szegedi kormány külügyminiszterének — gróf Teleki Pálnak — aug. 30-i összefoglaló jelentése a vezetése alatt álló Külügyminisztérium működéséről. (Vö. O. L. K 64 Külügyminisztérium iratai. 1. cs. 11. tétel. 7/res pol. 1919.)

⁴⁶ Horthy a fővezérség önállósításával kapcsolatban az alábbi átiratot küldte a szegedi kormány belügyminiszterének:

Magyar Nemzeti hadsereg fővezérlete

Szegeden, 1919. augusztus hó 9-én.

A hadügyminiszterrel történt megállapodás alapján a mai nappal a hadseregfővezérlet a Hadügyminisztérium kötelekéből kiválik, és mint önálló parancsnokság megkezdí működését.

Minden hadműveletekkel összefüggő katonai intézkedést ezentúl a hadsereg fővezérlet végez.

Hadműveleti kérdésekben, a franciákkal, szerbekkel és románokkal való érintkezés céljából a hadügyminisztériumi összekötő iroda megfelelő része a fővezérlet keretébe helyeztetik át.

Horthy s. k.

a Magyar Nemzeti Hadsereg fővezére

(Vö. *Nemes—Karsai*: Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919—1921. Bpest. 1956. 120 — 1211.)

Horthyt fővezérnek kinevezni.⁴⁷ Horthy a kinevezés után sem tett esküt sem a kormányuak, sem József főhercegnek.⁴⁸

A fővezérségnek ez a státusza kedvező volt ahhoz, hogy a nemzeti hadsereg a magyar uralkodó osztályok kezében a legfőbb eszköz legyen hatalmuk véglegesítéséhez. Továbbá, hogy a nemzeti hadsereg 1919 őszén Magyarország sorsának legfőbb döntőbírájává lépjen elő s kezdettől fogva a kegyetlen megtorlással párhuzamosan a katonai diktatúra⁴⁹ útját egyengesse.

A kislétszámú, többségében tisztekből álló nemzeti hadsereg⁵⁰, kb. 1000 katonatiszt, két gyalogzászlóalj, egy huszár és egy árkász század — az 1919. augusztus 5-ét követő napokban kisebb egységekben indult el Szegedről a Dunántúlra. A Dunántúlra vonulást a vérengzéseiről leginkább hírhedtté vált Prónay-század kezdte meg augusztus 6-án.⁵¹ Az ausztriai Felbachból ugyanebben az időben indult el báró Lehár ezredes 2000 főt kitevő, többségében ugyancsak tisztekből álló hadseregével a Nyugat-Dunántúlra.

A nemzeti hadsereg születésénél az ellenforradalmi politikusok közül első sorban gr. Teleki Pál és gr. Bethlen István bábáskodott.

Teleki Pál még mint a szegedi kormány külügyminisztere széleskörű diplomáciai akciót indított a nemzeti hadseregnek az elszakadt vagy megszállt területek magyar lakossága körében történő szervezése érdekében,⁵² gr. Bethlen István, az Antiholsevista Comité vezetője, a szegedi kormány bécsi megbízottja, a nemzeti hadsereg autó-, repülőgép- és fegyverbevásárlásait intézte.⁵³

Teleki akciójának eredményeként a román kormány — francia közbenjárásra — a Brassóba és más városokba internált magyar katonai és csendőrtisztek közül többszázat elengedett és Szegedre utazásuk érdekében megfelelő iratokkal látta el őket.⁵⁴

Ez az alternatíva (román internálás vagy magyar ellenforradalmi hadsereg)

⁴⁷⁻⁴⁸ Horthy Miklós altengernagy úrnak

Siófok

Értesítem altengernagy urat, hogy József herceg tábornagy úr kormányzó kinevezte Önt az összes magyar haderők fővezérévé.

Vezérkari főnökéül Soós Károly tábornok urat nevezem ki.
Budapest, 1919. augusztus 12.

Schnetzer
hadügyminiszter

(Budapesti Közlöny, 1919. aug. 12. Esti kiadás.)

⁴⁹ A Nemzeti Hadsereg a polgári hatóságok (főszolgabíroságok, ügyészségek stb.) törvényes megtorláshoz ragaszkodó álláspontját semmihe véve, saját törekvései szerint járt el. (Vö. Győri Állami Levéltár, Győr megye törvényszéki iratok 2012/1920., 2481/1920., 2688/1920; Kaposvári Állami Levéltár, Főispáni iratok 75/1919. 2868. sz.: *Nemes—Karsai*: Iratok az ellenforradalom történetéhez I. köt. 156—157., 163—166. l.)

⁵⁰ Miután az 1919. aug. 15-én megalakult második Friedrich-kormány eskütételén megjelent Horthy, a fővezér „a kabinet tagjainak jelenlétében . . . esküdött hűséget az ország iránt.” (Vö. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 15. esti kiadás.)

⁵¹ Budapesti Közlöny, 1919. aug. 9.

⁵² Teleki 1919. jún. 10-én jegyzéket intézett De Lobit francia tábornokhoz a románok által Brassóba internált magyar katonai és csendőrtisztek kiszabadítása érdekében; július 27-én jegyzéket küldött a jugoszláv kormányhoz, hogy a nemzeti hadseregbe jelentkező legénységi állománybeliek Szegedre utazhassanak; június 29-én átiratot intézett a jugoszláv kormányhoz, hogy a nemzeti hadseregbe Temesvárott jelentkezett tisztek Szegedre utazhassanak. (Vö. OL. K 64 Külügyminisztérium iratai I. csomó 11. tétel. 7/res.pol. 1919. A szegedi kormány külügyminiszterének — gróf Telekinek — 1919. aug. 30-i összefoglaló jelentése a vezetése alatt álló Külügyminisztérium működéséről.)

⁵³ A fővezérség átirata a szegedi kormány hadügyminiszterének 1919. júl. 27-én. (Vö. II. L. Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérsége. VKF iratok 16, 1919.)

⁵⁴ II. L. Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérsége. VKF iratok 1919. sz. n.

némi magyarázat e történésekhez, bár e tisztek egy része már korábban az áruló Székely hadosztály vezetője volt. Úgy⁵⁵ tűnik, hogy a nemzeti hadsereg többsége a román internálásból szabaduló tisztekből rekrutálódott.

A jugoszláv és csehszlovák kormány ugyancsak lehetőségeket adott a magyar lakosság között a nemzeti hadseregbe történő toborzás érdekében.⁵⁶

A Dunántúlra vonuló nemzeti hadsereg egységei a „kapott utasítás értelmében” bestiális kegyetlenséggel végezték ki az útjukba eső falvakban és városokban a Tanácsköztársaság helyi vezetőit, vörös katonákat vagy a munkáshatalommal rokonszenvezőket. Szatymaz, Kistelek, Solt, Dunaföldvár, Szekszárd, Cece, Előszállás, Simontornya, Ozora, Enying egy-egy állomása az augusztus elején, derekán véghezvitt borzalmaknak.⁵⁷

Közben augusztus 9-én gr. Teleki Pál és Dömötör Mihály, a szegedi kormány képviselőjében megjelentek Budapesten. Igaz, némi kitérővel, ti. Siófokot is útbajtették.⁵⁸ Budapesten József főherceg kormányzóval, majd pedig Friedrich miniszterelnökkel tárgyaltak. Augusztus 13-án dr. Varjassy Lajos, a szegedi kormány kereskedelemügyi minisztere utazott Budapestre. Kísérője nem kisebb személy, mint Dosse ezredes, a francia keleti hadsereg vezérkari főnöke volt.⁵⁹

E tárgyalások tartalmát nem ismerjük, de azt tudjuk, hogy a második Friedrich-kormány által Teleki számára felajánlott béketárgyalásokban résztvevő miniszteri posztot Teleki nem fogadta el⁶⁰ és augusztus 19-én a szegedi kormány saját érdemei hangoztatásával lemondott a Friedrich-kormány javára.⁶¹

Augusztus 10-én megindultak a tárgyalások a Friedrich-féle hivatalnok-kormányának egy politikai kormánnyal történő felváltása érdekében.

A magyar uralkodó osztályok egyenlőre kénytelenek voltak tudomásul venni az antant ismertetett álláspontját a kormány összetételére vonatkozóan és a Bécsből hazaérkezett⁶² politikusok, pártvezérek részt vettek⁶³ azokon a több napig

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Uo.; továbbá gróf Teleki írja említett jelentésében: „VII. 3-án arra az értesítésre, hogy a csehek megengedték a toborzást az általuk megszállt területeken, megfelelő intézkedéseket tettem.” (Vö. OL. K 64. Külügyminisztérium iratai I. cs. 11. tétel 7/res. pol. 1919.)

⁵⁷ *Nemes Dezső*: i. m. 92–94. l.

⁵⁸ Budapesti Közlöny, 1919. aug. 9. esti kiadás.

⁵⁹ Budapesti Közlöny, 1919. aug. 14.

⁶⁰ Budapesti Közlöny, 1919. aug. 16.

⁶¹ *Nemes—Karsai*: Iratok az ellenforradalmi rendszer történetéhez. Az ellenforradalom hatalomrajutása és rémuralma Magyarországon 1919—1921. I. Bpest, 1956. 122. l.

⁶² Gróf Bethlen, Lovászy Márton és Vázsonyi Vilmos augusztus 10-én érkezett Budapestre. (Vö. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 10.)

⁶³ „József királyi herceg a vasárnap folyamán magához kérte a pártok Budapesten időző vezetőit és velük külön-külön folytatott megbeszéléseket, majd a késő esti órákban a pártvezérek egy csoportját fogadta. A délelőtti folyamán Lovászy Márton, gróf Bethlen István, gróf Teleki Pál, Zsombor Géza, dr. Bleyer Jakab, Csernoch János hercegprímás, Huszár Károly, Heinrich Ferenc, Wlassics Gyula és Giesswein Sándor keresték fel a királyi herceget, aki meghallgatta nézeteiket azokra a módozatokra nézve, amelyeket az országnak a jelenlegi súlyos helyzetből való kivezetésére megfelelőnek és kívánatosnak tartanak.

Délután elsőnek Csizmadia Sándor került sorra, őt követte Beöthy László, majd a szak szervezeti tanács elnökét. Jászai Samut, utána Hegedűs Lórántot fogadta a királyi herceg, majd Peidl Gyulát, Kondor Bernátot, aki Garani Ernő volt kereskedelemügyi miniszter megbízásából időzik Budapesten, végül Peyer Károly volt belügyminisztert, Preusz Mórt és a magyarországi ukránok képviselőjét dr. Kutkafalvy Miklóst.

Ezt követően a pártvezérek egy kisebb csoportját fogadta a királyi herceg. Ez a tanácskozás negyednyolc óra tájt ért véget...”

„Ma délelőtti féltizenegy órakor azok a pártvezérek és politikusok, akik tegnap a kormányzónál tartott szűkebb körű politikai megbeszélésen is részt vettek, a Mária Valéria-utca 12. sz. alatt levő pártkörben értekezletet tartottak, amelyen a politikai helyzetet beszélték meg. Az érte-

tartó tárgyalásokon, amelyek a második Friedrich-kormány, tehát egy politikai kabinet megalakulását⁶⁴ eredményezték s alkalmazkodtak az új helyzethez.⁶⁵

A második Friedrich-kormány létrejöttét megelőző tárgyalások során, de a kormány megalakulását követően is a Szociáldemokrata Párt kormányban történő szerepeltetése úgy került szóba, mint amely a kormánynak az antant által történő elismerését biztosítaná: „Ha az entente köti magát ahhoz, hogy a szocialisták is képviselve legyenek a kormányban és ebben az esetben elismerné a kormányt, akkor minden áron be kell vonni a szocialistákat . . .”⁶⁶

Ezért nyilatkozott Friedrich István⁶⁷ miniszterelnök a kormány megalakulása alkalmából, majd néhány nappal később Lovászy Márton⁶⁸ külügyminiszter, a Szociáldemokrata Párt kormánybalépése érdekében. A minisztertanácsi üléseken is visszatérő kérdés volt a szociáldemokraták tárcavállalása, s a keresztény szocialisták kivételével többen hangot adtak annak. Így br. Perényi Zsigmond⁶⁹ belügyminiszter ugyanesak a kormánynak az antant által történő elismerése, valamint a munkásforradalom elleni védelem céljából sürgette a szocialisták bevonását. Heinrich kereskedelemügyi miniszter csatlakozott br. Perényi e kérdésben kifejtett véleményéhez.⁷⁰

kezleten Lovászy Márton, gróf Bethlen István, Heinrich Ferenc, Huszár Károly, Vázsonyi Vilmos, őrgróf Pallavicini György és gróf Teleki Pál vettek részt. A párhelyiségben egyébként is nagy sürgős-forgás, . . . a termék, különösen az esti órákban állandóan zsúfolva vannak, . . . Ma délelőtt Lovászy Márton, Bárczy István, Szmracsányi György, Krausz Simon, Rubinek Gyula, Kondor Bernát és Gündisch Guido voltak Friedrich István miniszterelnöküél . . .”

„A kormányzó a politikai pártok képviselőivel folytatott megbeszélései után tegnap este arra kérte a pártvezetőket, hogy kibontakozási tervet készítsenek, e felhívás folytán a pártok vezetői a mai napon tanácskozássra ültek össze: a tanácskozást holnap előreláthatólag befejezik. A megállapodást azután a kormányzó elé fogják terjeszteni. (Vö. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 11. reggeli kiadás; uo. esti kiadás: uo. aug. 12. reggeli kiadás.

⁶⁴ „. . . Háromnapos politikai tárgyalások után ma délelőtt megalakult az új magyar kormány, amely összetételében a társadalom . . . valamennyi rétegét képviselőhöz juttatja . . . A kormány összetétele a következő: Miniszterelnök: Friedrich István, külügyminiszter: Lovászy Márton, a béketárgyalásokban résztvevő miniszter: gróf Teleki Pál, belügyminiszter: báró Perényi Zsigmond, pénzügyminiszter: Grün János, hadügyminiszter: Schnetzer Ferenc, igazságügyminiszter: Balogh György, kereskedelemügyi miniszter ideiglenesen: Friedrich István, földművelésügyi miniszter: Szabó István (nagyatádi), vallás- és közoktatásügyi miniszter: Huszár Károly, népegészségügyi miniszter: Csilléry András, kiszgaza miniszter: Mayer János, ipari munkások miniszter: betöltetlen, Nemzeti kisebbségek minisztere: Bleyer Jakab, Közélelmezési Minisztérium vezetője a tárca betöltéséig: Térffy Béla h. államtitkár.” Heinrich Ferenc kereskedelemügyi és Erekly Károly közlelmezésügyi miniszteri minőségben aug. 17-én lett a kormány tagja. (Vö. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 15. esti kiadás; Reggeli Hírek, 1919. aug. 18.)

⁶⁵ „. . . A régi politikai pártok képviselői alkalmazkodva az új állapotokhoz keresték a megoldás e formáját . . .” (Vö. uo.)

⁶⁶ Schnetzer hadügyminiszter hozzászólása a kormány első, aug. 16-i ülésén. (Vö. OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1919.)

⁶⁷ „A háromnapos tárgyalások eredményeként végre megalakult a kormány . . . A szervezett munkásság részére rendelkezésre áll három tárca és most már teljesen tőlük függ, hogy a kormány munkájában résztvegyenek. (Vö. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 15. esti kiadása. Megalakult az új kormány.)

⁶⁸ „. . . Az új kormány . . . kész arra, hogy a szocialistákkal bármely időpontban újból felvegye a tárgyalásokat és számukra biztosítja a kabinetben a politikai súlyuknak megfelelő helyet. A szocialisták nyitott ajtókra fognak találni . . . (Vö. Reggeli Hírek, 1919. aug. 18.)

⁶⁹ „. . . Fontos, hogy a kormány elismerésre is számíthasson. Ezért a munkássággal meg egyezést kell kötni, ez a munkásforradalom ellen is bizonyos védelmet nyújt. Jelenti, hogy tárgyalat tegnap a munkásvezérekkel, akik ragaszkodnak ahhoz, hogy József főherceg kormányzó mondjon le, választás az ő kormányzósága alatt ne legyen, mert az a királyság felé terelné a dolgokat . . .” (Vö. OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyv, 1919. aug. 19.)

⁷⁰ Uo.

Az ellenforradalmi Friedrich-kormánynak tehát csupán az antant elismerésének megszerzése, továbbá — amit nem mondtak ki — József főherceg kormányzóságának leplezése céljából lett volna szüksége a szociáldemokratákra. A Szociáldemokrata Párt vezetősége e fűgefalevél szerepre 1919 augusztusában nem vállalkozott.

Garami Ernő, a párt egyik vezetője — aki a proletárdiktatúrával szembe fordult s a Tanácsköztársaság kikiáltásakor emigrációba vonult — már az első Friedrich-kormány idején Bécsben kijelentette: „nem látja az októberi forradalom garanciáit az új kormányban és tekintettel a szocialisták, illetve a kommunisták üldözésére, nem látja módját annak, hogy a szocialisták részt vegyenek az új kormányban . . .”⁷¹

A második Friedrich-kormány megalakulásakor a Szociáldemokrata Párt ugyancsak elutasította a belépést. A távolmaradást József főherceg személyével indokolta.⁷²

A kormány elismerésének kérdése ezzel nem zárult le.

A második Friedrich-kormány Lovászy Márton és Nagyatádi Szabó István szerepeltetésével felmutatta az 1918-as októberi polgári demokratikus forradalom jelmezét, miután tartalmának hátatfordítva, már az első Friedrich-kormány hangsúlyozta, hogy az 1918. október 31-i — tehát a forradalom előtti — állapotokhoz tér vissza.

Friedrich miniszterelnök a Károlyi Mihály-féle kormány egykori hadügyi államtitkára, függetlenségi, liberális, a monarchista tisztekkel szervezkedő, azóta monarchista keresztény politikus s ellenforradalmi zászló lett, saját pártjának, a Keresztény Nemzeti Pártnak a vezérévé vedlett parvenű. Szárnyai alatt dr. Csilléry ezredorvossal s a „Köztelek” táborából jött Ereky Károly mérnökkel.

A Tisza-féle Munkapártot br. Perényi Zsigmond, volt főispán, majd államtitkár képviselte, ekkor Friedrichnél kevésbé reakciós politikus.

A Keresztény Szocialis Gazdasági Párt — az egykori Néppárt — gr. Zichy és a többi mánás helyett most Huszár Károly néptanítót és Haller István jogászsírókat tolta előtérbe.

Heinrich Ferenc kereskedelemügyi miniszter, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, több bank és vállalat igazgatósági tagja, az Osztrák-Magyar Bank főtanácsosa, vasnagykereskedő, keresztény-liberális politikusnak vallja magát⁷³. A keresztény-liberális elvek itt lényegében a Tisza-féle koros liberálist, a Munkapárt politikájához való visszatérés óhaját takarják, amely a magyar uralkodó osztályok egy csoportjának szembeállítását jelentette a „Keresztény Magyarország”-gal.⁷⁴

A kormány pártonkívüli, ún. szakember tagjai: Grün János pénzügyminiszter, Balogh György igazságügyminiszter, Bleyer Jakab nemzeti kisebbségi

⁷¹ Budapesti Közlöny, 1919. aug. 9. A miniszterelnök a köztársaságról, az antanthoz való viszonyokról és a bolsevizmus bűneiről.

⁷² Lovászy a Neues Wiener Journal budapesti levelezőjének kijelentette: „a szociáldemokratákkal való megegyezés azért nem sikerült, mert azt követelték, hogy József herceg lépjen vissza, ami azonban a mostani körülmények között újabb polgárháború felidőzését jelentette volna . . .” (Vö. Reggeli Hírek, 1919. aug. 18.)

⁷³ O. L. Minisztertanácsi jegyzőkönyv 1919. szept. 3.

⁷⁴ „... Sodann erklärte der Minister, dass er alles, was konfessionellen oder Rassenhass hervorzurufen geeignet sei, entschieden verurteile und bekämpfe. Das Land könne aus seiner jetzigen schweren Lage nur durch das harmonische Zusammenarbeiten aller nationalen und gesellschaftlichen Kräfte in eine bessere Zukunft hinübergeführt werden . . .” Neue Freie Presse, 18. August. 1919. Die politischen und wirtschaftlichen Aufgaben der neuen Budapester Regierung. Ministererklärungen beim Amtsantritt.

ségek minisztere, aki korábban a Keresztény Nemzeti Párt Vezéri Tanácsának tagja, Schnetzer Ferenc tábornok, hadügyminiszter, úgy tűnik, a Keresztény Gazdasági Szociális Párthoz közeledtek.

A Huszár—Haller-féle „... keresztény-szocialista párt csak úgy ajánlotta fel támogatását József főhercegnek, ha egyetlen egy zsidó, sem szocialista nem vesz részt a kormányban, amit József főherceg azonnal el is fogadott...”^{74a} E csoport és követőik egyik fő törekvése — Huszár szavaival szólva — az állam és egyház viszonyának az 1918. október 31-e előtti állapotnak megfelelő szabályozása.⁷⁵ Ezzel a „lelkek békéjét” (értsd a katolikus főpapság támogatását) igyekezett elérni.

E csoport nyilvánosan azt hirdette, hogy „a kormány nem gondol semmiféle megtorlásra, sőt mások sem alkotnak a jog és munkásmozgalom érdekei ellen irányított reakciót...”⁷⁶ A minisztertanácsi üléseken kemény megtorlást követelt e csoport és sürgette a szigorit,⁷⁷ de a Budapesten és vidéken folyó vérengzések, különösen a Prónay-különítmény dunántúli bestiális gyilkosságainak megszüntetését ígérte,⁷⁸ majd amikor látta teljes tehetetlenségét, igyekezett elhatárolni magát azoktól⁷⁹ s a cinkos gyávasága akadályozta meg abban, hogy a lemondás konzekvenciájáig eljusson.⁸⁰

Nyilvános beszéd alkalmával persze kenetteljes szavakká szelidült ajkukon a megtorlás sürgetése. Baloghy György igazságügyminiszter, minisztériuma tisztviselőkarának üdvözlésére válaszolva elmondta, hogy az „... igazságszolgáltatás szimbóluma ne a vak Themis legyen, hanem a nyitott szemű Justitia. Ő azt szeretné, ha Justitia vezetné a bíró kezét, amikor bűnös fölött dönt...”⁸¹

A munkásmozgalmat eléggé sajátos módon kezelték. Szeretnék volna a szociáldemokrata munkásokat táborukba átvinni, de legalábbis a munkásság egységét megbontani. Ezért propagandájukban megbocsátó hangot ütöttek

^{74a} Vö. HL. Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérsege. VKF 169/II.a/1919. Rádiogramok, tudósítások. Bp.—Párizs kelet nélkül.

⁷⁵ Zum Schlusse sagte der Minister, dass er im Rechtszustande von Kirche und Staat die Lage vom 31. Oktober 1918 wieder herzustellen wünsche...” (Vö. Neue Freie Presse, 18. August. 1919.)

⁷⁶ „... Kultuszminiszter arról értesít, hogy a ... börtönben ütik, verik az embereket minden éjjel. Ő barátja a legnagyobb szigorú a törvényes megtorlás terén, de az egyéni megtorlást nem helyesli.” (Vö. OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyv, 1919. aug. 21.)

⁷⁷ „A hadügyminiszter úr: gyors megtorló eljárást kell életbeléptetni. Általános a panasz, hogy a kormány puhakezű. Ez annál veszélyesebb, mert — hírei szerint — a románok a munkásokkal is paktálnak, lehet azonban, hogy csak pressióképpen...” (OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyv. 1919. aug. 16.)

⁷⁸ „Hadügyminiszter úr jelentést tesz a karhatalmi erőik alakítására nézve tett intézkedésekről, a dunántúli viszonyokról, a székszárdi eseményekről. Beszámol arról, hogy az egyes helyeken felbukkanó fehérterror megszüntetésére intézkedéseket tett...” (Vö. OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1919. aug. 12.)

⁷⁹ „Kultuszminiszter úr közli, hogy a zsidók külön védelmi bizottságot alakítottak, nála jártak és elpanaszolták, hogy a Dunántúlon 200 zsidót megöltek... a Prónay-különítmény ellen van a legnagyobb panasz. Kívánja, hogy a közvélemény előtt ne hagyjanak kétséget az iránt, hogy minden atrocitást a legnagyobb mértékben elítélnek és helytelenítnek...” (Vö. OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyv, 1919. aug. 21.)

⁸⁰ „Igazságügyminiszter úr előadja, hogy az ... egyedüli kormánycél ezidőszert a konszolidáció, de ezt a kabinet megteremteni nem tudja, az élelmezés terén pl. nagy bajok vannak, itt van a dunántúli fehérterror...”

Hadügyminiszter úr itt közbevág, vállalom a felelősséget. A terrorszázadok be vannak vonva és közhírré van téve, hogy aki öl, azt felakasztják.

Igazságügyminiszter úr az elmondottak alapján kéri megfontolás tárgyává tenni, maradhatnak-e kormányon...” (Vö. OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1919. szept. 10.)

⁸¹ Neue Freie Presse, 18. August 1919. Die politischen und wirtschaftlichen Aufgaben der neuen Budapest Regierung.

meg a munkásosztálynak a forradalmak alatt tanusított magatartásáért. „... a munkásokat nem szabad az éheztetés révén gyötörni, mivel ők maguk is áldozatai a terrornak...”⁸² (Itt terroron a Magyar Tanácsköztársaságot értették — M. K.)

Alkalomadtán beszámoltak a munkásmozgalom megbontásában elért sikereikről is.⁸³

A Friedrich-csoport soha egy szó erejéig sem lépett fel a fehérterror ellen. Inkább a fehérterror külföldi sajtóvisszhangja s a gyilkosságok politikai következményeitől való félelem miatt szánta rá magát Friedrich arra, hogy hadügyminiszterét — és nem Horthyt — megkeresse ez ügyben.⁸⁴

A fehérterrort nem lehetett letagadni. Friedrich azonban egyik külföldi lapnak adott nyilatkozatában a vérengzéseket kisebbiteni igyekezett és a fehérterrort népitéletként beállítani. Ugyanakkor úgy beszélt a fehérterrorról, mint ami már megszűnt.⁸⁵

Az októbrista Lovászy Márton és Nagyatádi Szabó István minisztersége formai engedmény volt — mind a Friedrich—Huszár—Haller csoport, mind a magyar uralkodó osztályok részéről — részben a koalíció érdekében, részben a mögöttük — különösen Nagyatádi mögött — álló tömegek szimpátiájának elnyerése érdekében történt.

Lovászy külügyminiszteri szereplése mutatta, hogy az antikommunizmus talajáról a polgári demokráciát⁸⁶ nem védeni, hanem csupán elárulni lehet.

⁸² „... die Arbeiter dürfen keinesfalls durch Aushungerung gestraft werden, denn sie seien ja selbst nur das Opfer des Terrors...” Haller István propagandaügyi miniszter nyilatkozata. (Vö. Neue Freie Presse, 18. August 1919.)

⁸³ „Hadügyminiszter úr bejelentí, hogy keresztényszocialista munkások felajánlották a karhatalmi szolgálatban való közreműködésüket...” (Vö. OL. Minisztertanácsi jegyzőkönyv, 1919. aug. 19.)

⁸⁴ Friedrich hadügyminiszterének, Schnetzer Ferenének az alábbi átíratot küldte 1919. aug. 23-án: „Több oldalról veszem azt a jelentést, hogy az ún. fehérgárdisták, Tolna, Fejér és Veszprém megyék egyes részeiben a megyei hatóságok és a közönség a legnagyobb felháborodását kiváltó önkényeskedéseket követnek el, sőt népitéletet provokálva számos embert kivégeztettek. Eltekintve attól, hogy a Nyugat-Magyarországon hasonlólag elkövetett kisebb atrocitások Ausztria legtöbb lapjában a jelenleg aktuális elszakadási kérdésben (Burgenlandnak Ausztriához való csatolásának a kérdése) mint kiváló propagandaanyag használtak fel, ezen hatalmi visszaélések még arra is alkalmasak, hogy... az új, nemzeti hadsereggel szemben kívánatos bizalmat megrendítsék... a hadsereg illetve azok egyes parancsnokai figyelmeztetendők volnának, hogy saját felelősségükre ne ítéljenek és ne büntessenek...” (Vö. OL. M. E. 1919. XXXVII. 4150. Idézi: *Nemes Dezső: i. m. 109. l.*)

⁸⁵ „Die über den weissen Terror verbreiteten Gerüchte sind übertrieben. Ich muss traurig eingestehen, dass besonders jenseits der Donau an mehreren Orten das Volksurteil grausam mit den Exponenten der bolsewistischen Herrschaft abgerechnet hat. Ich verurteile auf das entschiedenste den weissen Terror und strebe mit allen Kräften danach, dass er eingestellt werde. Es kamen diesbezüglich traurige Fälle vor, doch haben diese gottlob aufgehört und wir sind über den traurigen Übergang hinweg...” (Vö. Neue Freie Presse, 23. August 1919. Morgenblatt.)

⁸⁶ „... A kormány erélyesen szembe fog szállni minden túlzó és szélsőséges áramlattal, tehát úgy a bolszevista üzemekkel, mint a reakció és a felekezeti türelmetlenség megnyilvánulásival...”

„Az új kormány első kötelességének tartja, hogy mindenféle politikai üldözést megszüntessen. Csak akik valóban bűncselekményeket követtek el, csak azokkal szemben lesz törvényes eljárásnak helye. Minden túlkapásnak kárlelhetetlen szigorral véget vetünk.

A választásokat a legáltalánosabb választójog alapján fogjuk megejteni, úgy hogy a választás eredménye valóban a nemzet akaratát fogja visszatükrözni.

A választásokat a legrövidebb időn belül ki fogjuk írni és mihelyt befejeződnek, visszalépünk a kormánytól...” (Vö. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 15. esti kiadás; Reggeli Hírek 1919. aug. 18.)

Nagyatádi Szabó István nevét adta az ellenforradalomhoz. E tényen mitsem változtat az alábbi utólagos — két behódolás közti rövid talpraállítás idején — pártja által adott értékelés: „Nagyatádi Szabó István pártja a Károlyi-uralom alatt egyenesen a kormány ellenzékiéig menőleg állott a Berinkei-kormány jobbszárnyán. A Friedrich-kormányban ugyanaz a párt — változatlan programmal — már a feleledt reakcióval szemben a legszélső balra került . . .”⁸⁷

Lovászy és Nagyatádi a kapitalizmus polgári demokratikus keretek között történő visszaállításáért lépett fel. Objektíve azonban mindketten a fehérterrorista diktatúra útját egyengették.

A második Friedrich-kormány változatlanul a forradalmak híveivel való leszámolást s egy újabb forradalom elhárítását tartotta legfőbb feladatának. Ezzel párhuzamosan került napirendre a kormány fegyveres erejének növelésére tett kísérlet s az antant elismerésének megszerzése.

Egy újabb forradalom elhárítása egyrészt osztálybázisának erősítését kívánta a kormánytól.

Iha a Szociáldemokrata Párt kormányban történő szerepeltetésére a második Friedrich-kormányban csupán mint cégérré lett volna szüksége, a kispolgári és középrétegek körében nagyon is átgondolt politikával igyekezett a kormány befolyását erősíteni.

A második Friedrich-kormány augusztus 16-án kiadott rendeletében⁸⁸ felemelte a közszolgálati alkalmazottak fizetését.

Az 1918. december hó 29-én kelt 6700 ME számú rendeletben szabályozott havi drágasági segélyt⁸⁹ kiterjesztette a kormány azokra, akiknek munkája a főfoglalkozásnak megfelelő időleköttöttséggel jár.⁹⁰

⁸⁷ Budapesti Újság, 1919. okt. 12.

⁸⁸ A magyar kormánynak 1919. évi 3988. M. E. sz. rendelete a közszolgálati alkalmazottak illetményei tárgyában. (Vö. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 17. Reggeli kiadás.)

⁸⁹ „... IV. Nem kaphatják a havi drágasági segélyt:

a) a fizetéstelen vagy tiszteletbeli minőségben és kizárólag tiszteletdíjjal alkalmazottak, ...

V. A havi drágasági segélynek összege az 1919. évi január hó 1-től 1919. évi március hó végéig terjedő időtartamra, tekintet nélkül a fizetési osztályra, valamint az élvezett javadalmazás összegére, a következők:

a) . . . b) Mindazoknál az alkalmazottaknál, — akár tisztviselők akár egyéb alkalmazottak — akik élelmezést ellenszolgáltatás nélkül természetben kapnak, továbbá azoknál a havidíjasoknál, díjnokoknál, napidíjasoknál, havibéreseknél, hetibéreseknél, és napibéreseknél, akik 1919. évi január hó 1-ig még nem állottak egyhuzamban hat hónapig alkalmazásban, havi száz (100) korona;

c) az állami és vármegyei útkaparóknál havi ötven (50) korona.

VI. . . . Annál a havidíjasnál, díjnoknál, napidíjasnál, havibéresnél, hetibéresnél és napibéresnél, aki 1919. évi január hó 1-ig még nem állott egyhuzamban hat hónapig alkalmazásban, és aki ennél fogva csak havi száz (100) drágasági segélyt kapott, ezt a drágasági segélyt a hat hónapi egyhuzamban való alkalmazás betöltését követő hó 1-től kezdve havi háromszáz (300) koronára kell felelni . . .” (Vö. A magyar Minisztérium 1919. 6700. M. E. sz. rendelete, Magyarországi Rendeletek Tára 1918. 3. köt. 2354—2358. 1.)

⁹⁰ „... 3. § . . . Ugyancsak a nehéz megélhetési viszonyokra való tekintettel az idézett rendeletnek egyes határozományai a következőképp módosíthatnak:

a) Az 1918. évi 6700 M. E. sz. rendelet IV. a) pontjának az a határozománya, hogy a kizárólag tiszteletdíjjal alkalmazottak a havi drágasági segélyt nem kaphatják, oda módosíthatik, hogy a havi drágasági segély kizárólag tiszteletdíjjal alkalmazottak közül azoknak jár, akiknek az az állásuk, amely után a tiszteletdíjat kapják, a fő foglalkozásuk és akiknek az a foglalkozása munkában és időben olyan leköttöttséget jelent, amely megfelel egy rendes illetmények mellett alkalmazott tisztviselő, kezelő, díjnok vagy altiszt leköttöttségének. Azt, hogy ezen az alapon a kizárólag tiszteletdíjjal alkalmazottak közül kik részesíthetők és milyen összegű havi drágasági segélyben, az érdekelt miniszterek a pénzügyminiszterrel egyetértőleg állapítják meg.” (Vö. A

A rendelet ezzel egyidejűleg több kategóriában felemelte a havi drágasági segélyt.⁹¹

Végül a rendelet bevezette a túlmunka díjazását.⁹²

Ugyanakkor előírta a rendelet, hogy a Tanácsköztársaság alatt munkabér-rendezésre adott előlegek 1/5 részét vissza kell fizetni.⁹³

E rendelet általános fizetéscsökkentés közepette figyelemre érdemes fizetés-emelést jelentett, amelyet a sajtó így kommentált: „... Nem kevésbé fontos intézkedése a magyar kormánynek az a rendelete, mely a közalkalmazottak javadalmi dolgában teremt törvényes állapotokat a tanácsköztársaság alatt támadt anarchia helyébe. Annál sürgősebb volt ez a rendelkezés is, mert igen nagyszámú állami és helyhatósági alkalmazott van abban érdekelve, akik eltartott családtagjaikkal messze meghaladják a másfél millió lelket.

A tanácsrendszer velük szemben is szörnyű garázdálkodást vitt végbe. Rengeteg azok száma, akiket ki tett állásukból... Valóban a közszolgálat elemi szüksége ma, hogy a fölfordulás után kormányunk rendet statuáljon...⁹⁴

Kétségtelen, hogy e fizetésemelés a restitutio in integrum jegyében történt. Sőt a kormány ezzel az intézkedéssel is jelezni kívánta, hogy a közszolgálati alkalmazottakat, az ún. középosztályt tekinti elsősorban szövetségesének, a nyílt ellenforradalmi változás egyik hordozójának és nyertesének.

Friedrichék a birtokos parasztság felé is tettek gesztust. A kormány a birtokos parasztság politikai képviselőit egy külön tárcát⁹⁵, az ún. kisgazdák

magyar kormányának 1919. évi 3988. M. E. számú rendelete a közszolgálati alkalmazottak illetményei tárgyában. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 17. Reggeli kiadás.)

⁹¹ „3. § . . . b) Az 1918. évi 6700 M. E. sz. rendeletnek V. b. pontja oda módosítottatik, hogy a havi drágasági segélynek az összege mindazoknál az alkalmazottaknál — akár tisztviselő, akár egyéb alkalmazottak —, akik élelmezést ellenszolgáltatás nélkül természetben kapnak, havi százötven (150) korona, azoknál a havidíjasoknál, díjnokoknál, napidíjasoknál, havibéreseknél, hetibéreseknél és napibéreseknél pedig, akik még nem állanak egy huzamban hat hónapig alkalmazásban, havi százszáz (120) korona.

c) Az 1918. évi 6700 M. E. számú rendeletnek V. c. pontja oda módosítottatik, hogy havi drágasági segélynek az összege azoknál az állami és vármegyei útkaparóknál, akik helyhatósági bizonyítvánnyal igazolják, hogy útkaparói készpénzjárandóságaikon kívül bármilyen forrásból származó más jövedelmük az évi 600 K-t meg nem haladja, havi száz (100) korona.

d) Az 1918. évi 6700 M. E. sz. rendelet 5. b. pontjában és 6. pontjának második bekezdésében említett hat hónap megállapításánál a háború folytán tényleges katonai szolgálatra történt bevonulást közvetlenül megelőzőleg havi díjasi, díjnoki, napidíjasi, havibéresi, hetibéresi vagy napibéresi alkalmazásban töltött időt is számba kell venni, vagyis az említett alkalmazásban a katonai szolgálat előtt és a katonai szolgálatba való visszatérés után eltöltött időt együttesen kell számítani . . .” (Vö. uo.)

⁹² „... 6. §. A megállapított hivatalos órákon túl, valamint a hivatalos munkaszünetnek nyilvánított napokon teljesített munkának (túlmunkának, délutáni munkának) díjazása 1919. évi augusztus hó 1-től kezdődő hatállyal, túlmunkában töltött időnek minden teljesen befejezett órája után átmenetileg a következőképpen állapítottatik meg:

a) a főiskolai minősítéshez kötött állásra kinevezett tisztviselőknél és az ezekkel egy tekintet alá eső alkalmazottaknál 6 K.

b) a középiskola nyolc osztályának elvégzéséhez kötött állásra kinevezett tisztviselőknél és az ezekkel egy tekintet alá eső alkalmazottaknál 5 K.

c) a középiskola négy osztályának elvégzéséhez kötött állásra kinevezett tisztviselőknél, kezelőknél és díjnokoknál, valamint a műszaki altisztteknél és az ezekkel egy tekintet alá eső alkalmazottaknál 4 K,

d) a kezelő és egyéb altisztteknél, valamint a napibéres szolgálknál és az ezekkel egy tekintet alá eső alkalmazottaknál 3 K . . .” (Vö. uo.)

⁹³ Uo. 4. §.

⁹⁴ Reggeli Hírek, 1919. aug. 17. A konszolidálás felé.

⁹⁵ Budapesti Közlöny, 1919. aug. 15. Esti Kiadás. Megalakult az új kormány.

minisztere tárcát hozta létre.⁹⁶ Etárcának hivatalos ügyköre nem volt. A miniszter és a beosztott tisztviselők — Hegedűs Lóránt későbbi pénzügyminiszter szerint — egész nap kártyáztak. A magyar uralkodó osztályok a név varázsának kedvéért mégis éveken keresztül fenntartották e minisztériumot.

A kiegészítő minisztériumának felállítása 1919 augusztus derekán azzal a határozott céllal történt, hogy a birtokos parasztságot a kormány osztálybázisú, falusi kispolgári szövetségesül megszerezze. A kormány e törekvése, keresztény és nemzeti jelszavai a parasztság egy részére hatással volt.

Egy újabb forradalom elhárítása s a forradalmak híveivel való leszámolás elsősorban a politikai megtorlás folytatását s gazdasági jellegű megtorló intézkedések foganatosítását jelentette.

Így került sor a statárium kihirdetésére.

A kommunistákkal való leszámolást a rendes bírósági tárgyalások lassú menete hosszadalmassá tette. Ezért aztán a hadügyminiszter már az augusztus 16-i minisztertanácsi ülésen gyors megtorló eljárást sürgetett⁹⁷ és a statárium bevezetésére tett javaslatot. A „Statáriumot ki kellene hirdetni, anélkül sem a rendőrség, sem a vidéki parancsnokok nem vállalnak felelősséget, még a Szent István-napi körmenetet sem. Tegnap személyesen tárgyalt a karhatalom és a rendőrség parancsnokával (ti. a statárium bevezetéséről — M. K.), akik egy véleményen vannak . . .”⁹⁸

A statáriális bírósági eljárás bevezetéséről az augusztus 19-én megjelent rendelet intézkedik.⁹⁹ A rendelet szerint „... a Tanácsköztársaság szervei, közegei és megbízottai . . . , a Tanácsköztársaság fegyveres erejének tagjai . . . ,” továbbá azok felett, akik „a Tanácsköztársaság megalakulása, fenntartása vagy visszaállítása érdekében” tevékenykednek, gyorsított bűnvádi eljárás alapján ítélt a törvényszék. A rendelet hangsúlyozza, hogy „alakszerű nyomozó eljárásnak nincs helye”. Az államügyészség a vizsgálóbíró megillető jogkört gyakorol. Majd megállapítja azt is, hogy „a bíróság határozatai ellen perorvoslatnak . . . nincs helye és az ellen bárki által benyújtott kegyelmi kérvénynek nincs függesztő hatálya . . .”¹⁰⁰

A statárium bevezetéséről szóló rendelet megjelenését követően a román katonai parancsnokság közölte Friedrich miniszterelnökkel: „vegye tudomásul a román királyi hadsereg parancsát, hogy a statáriumrendeletet vissza kell vonni, arra való hivatkozással, hogy ezt a jogot a megszálló hatóság gyakorolja . . .”¹⁰¹ A román királyi hadsereg a statáriumot ostromállapot bevezetéseként vette tudomásul, ami sértette a megszálló hadsereg funkcióját.¹⁰²

⁹⁶ Egy hétig — a második Friedrich-kormány idején — e tárcát Mayer János, Nagyatád¹ pártjának egyik vezetője, a továbbiakban pedig az OMGE vezette Keresztény Földműves Párt vezére, sokorópátkai Szabó István töltötte be.

⁹⁷ OL. Mt. jkv. 1919. aug. 16.

⁹⁸ Uo.

⁹⁹ *Nemes—Karsai: Iratok az ellenforradalom történetéhez. Az ellenforradalom hatalomra-jutása és rémuralma Magyarországon 1919—1921. I. köt. 144. l.*

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ OL. Mt. jkv. 1919. aug. 21.

¹⁰² E sértés fölött a Budapesten lévő román vezető férfiak nem tudtak napirendre térni: „Ezek az emberek (t. i. a Friedrich-kormány — M. K.) . . . még az ostromállapotot is kihirdették a mi általunk elfoglalt területeken, mintha a mi okkupáló csapataink jelen sem lettek volna. Ez a rendszabály azonban rosszul sikerült, mert kénytelen voltam egy kiáltványt kiragasztani és a lapokban közzétenni, hogy a magyar kormány ezen intézkedése semmis és érvénytelen.” — Diamandi budapesti román megbízott nyilatkozata a Le Matin francia lap számára keltezés nélkül. (Vö. H. L. Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérsege. VKF 169/11. a./ 1919.)

Így aztán a Friedrich-kormány kénytelen volt a statárium-rendeletet a románok által megszállt területen hatálytalanítani.

Augusztus 20-án rendelet jelent meg az internálásról. Az internálási rendelet előírta az „állam és a társadalom érdekeire, valamint a közérdekre és közbiztonságra veszélyes kommunista érzelmű egyének rendőrhatalósági őrizet alá vételét és internálását . . . hogy a kommunista uralom többé életre ne kelhessen.

Ebből folyólag az internálással mint előzetes rendőri intézkedéssel meg kell akadályozni, hogy úgy az állambiztonságra, mint a társadalmi békére és nyugalomra, valamint az egyéni személy- és vagyonbiztonságra egyaránt veszélyes kommunista érzelmű egyének rendbontó és társadalomellenes működésüket szabadon űzhessék, illetőleg tovább folytathassák, és *ki kell zárni még a lehetőséget is annak, hogy kommunista agitáció vagy szervezkedés történhessék.* (Kiemelés tőlem — M. K.) El kell távolítani a hazafias társadalomból azokat, akik annak elpusztítására törekednek . . .”¹⁰³

Az idézet a kommunisták üldözésének újabb dokumentuma volt és nem is annyira a múlt, mint inkább a jövőnek szólt. Ugyanis a kommunista agitáció és szervezkedés megtiltásával, a Kommunisták Magyarországi Pártjának a föld alá kényszerítésével igyekezett a rendelet a kommunistákat a nemzetből kizárni, mert az egy újabb forradalomtól rettegő uralkodó osztályok csak így érezték magukat biztonságban.

Ezzel a széles nyilvánosság előtt elnémult az a párt, amely egyszer már a nemzeti történet legkritikusabb óráiban az egyetlen kiutat mutatni tudó, a nemzet becületét megmentő erőnek bizonyult s a föld alatt csak ezek látták azt a fényt, amely egy egész nemzet számára lehetett volna világítótorony.

A rendelet csak a fentiek után foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy mikor kerül sor bírósági eljárásra¹⁰⁴ és mikor internálásra.

Az internálásról szóló rész úgy volt megfogalmazva, hogy az lehetőséget¹⁰ adott az ország lakossága nagyobb hányadának internálására. Hisz azokat is lehetett internálni, akik tettel, szóval vagy írásban közreműködtek a proletárdiktatúra megteremtésében, akik kommunista érzelműek vagy annak gyanúját keltették, hogy titokban a Tanácsköztársaság visszaállításán dolgoznak. Az internálási rendelet szerint „az őrizetbevétel kérdésében az elsőfokú rendőrhatalóság meghallgatása mellett rendszerint a törvényhatóság első tisztviselője dönt”.¹⁰⁶

Persze a magyar uralkodó osztályok a két forradalom, különösen pedig a Tanácsköztársaság miatt a magyar proletariátust — mondhatnánk azt, hogy a

¹⁰³ Sz.ÁL. Kerületi Kormánybiztosság elnöki iratok 6/1919. Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének, Budapest főkapitányának.

¹⁰⁴ „Azok, akik a letűnt kommunista rendszer ideje alatt a Büntetőtörvénykönyvbe ütköző cselekményeket követtek el, letartóztatandók és az illető államügyésznek, illetőleg bíróságnak adandók át. Az ily egyénekekkel szemben tehát internálásnak helye nincs.” Uo.

¹⁰⁵ „Azok ellenben, akik konkrét büncselekmény elkövetésével nem gyanúsíthatók, vagy az perrendszerüleg rájuk nem bizonyítható, s ennek következtében a bíróságok által szabadlábra helyeztetnek, de akik a kommunista rendszer vezetői, exponensei voltak, egyszóval, akik a fennállott társadalmi és jogrend megdöntésében tettel, szóval vagy írásban is tevékenyen közreműködtek, továbbá azok, akik a kommunista érzelmeiknek a múltban vagy a jelenben nyilvánvaló tanújelét adták s ezen magatartásuknál fogva a hatóságoknál alapos és indokolt gyanút keltettek, az iránt, hogy a letűnt rendszer visszaállításán jelenleg is titokban dolgoznak . . .” (Uo.)

¹⁰⁶ „Kivételes esetekben, ha a késelem veszéllyel jár, az őrizetbevételt az elsőfokú rendőrhatalóság is elrendelheti. Köteles azonban a törvényhatóság első tisztviselőjének jelentést tenni, aki az őrizetbevétel kérdésében véglegesen határoz. Afölött, hogy az őrizetbe vett egyén internálandó, vagy sem, a döntést magamnak tartom fenn . . .” (Uo.)

proletariátus egészét — bűnösnek tartották. Fehérterror, börtön, internálás s a Dunántúlon statárium is tizedelte, vagy talán negyedelte, ötödölte a magyar munkásosztályt, de a proletariátus egészének letartóztatásáról, rendőri őrizetbe helyezéséről társadalmi következményei miatt nem lehetett szó.

Mivel a magyar uralkodó osztályokban állandósult egy újabb proletárdiktatúrától való félelem, a kormány sietett a proletariátus lefegyverzését végrehajtani.

A románok által meg nem szállt dunántúli részekben az ellenforradalmi magyar hadsereg a vidéki városok ipari proletariátusának és a falvak mezőgazdasági munkásainak lefegyverzését augusztus második felére befejezte.¹⁰⁷

Budapesten, ahol a proletariátus legnagyobb tömegei éltek, s ahol a legnagyobb ipari üzemek voltak, lassabban haladt ez a folyamat.

Kétségtelen, hogy a budapesti proletariátust lefegyverző román királyi hadsereg, — amely saját ellenségében a magyar uralkodó osztályok legnagyobb ellenségét, a magyar kommün utolsó mohikánjait győzte le — igen fontosnak ítélte ezt a ténykedését. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint többek között a román királyi főhadiszállás 1919. augusztus 10-i jelentése.¹⁰⁸ E jelentés szerint: „Keleti front: Az ellenség által a Dnyeszteren megkísérelt átkelést ütegeink megakadályozták. Nyugati front: A budapesti és környékbeli gyárakban a lefegyverzés teljes rendben és sikeresen folyik. Nagyon sok a hadizsákmány, amelynek összeszedése és leltározása folyamatban van.”

Bár a román királyi hadsereg a budapesti proletariátus lefegyverzésére összpontosította fő erőit, ennek ellenére az augusztus 19-i minisztertanács szerint „a munkásoknál több mint 100 000 fegyver van, gépfegyver, sőt ágyúk is . . .”¹⁰⁹

Legyen bár a fenti adat a valóságnak megfelelő, avagy túlzott, jól mutatja a kormány félelmét a fegyverrel rendelkező munkásoktól.

Hogy melyik ellenséget ítélte a kormány veszélyesebbnek, a betört külső román hadsereget, vagy a levert magyar proletariátust, ennek szemléltetésére álljon itt a hadügyminisztertől származó alábbi jelentés:

„A munkások elásott fegyvereit be kell szedni, mert inkább vigye el a román, mintsem hogy itt maradjanak a munkások kezében . . .”¹¹⁰

Ugyanígy, igen sokatmondóak Horthynak a magyar munkásosztály románok asszisztálásával történő lefegyverzéséről elhangzott szavai: „Az a célja (ti. a lefegyverzésnek — M. K.), hogy ha a románok elmennek, a rendet biztosítani lehessen . . .”¹¹¹

A megkezdett gondolatsor lezárására idézzük Schnetzer hadügyminiszter idevágó szavait is: a „Hadügyminiszter úr előadja, hogy kérte az entente-ot, hozzon ide saját lobogója alatt 20 000 fegyvert és 150 géppuskát, s adják majd át a románok kivonulásakor. Enélkül nem lehet vállalni a rend fenntartását . . .”¹¹² A magyar kommün közel három hét óta halott volt már ekkor!

A Friedrich-kormány a munkásosztály és a szegényparasztság elleni támadását a Tanácsköztársaság szociális vívmányainak megsemmisítésével tetőzte be.

¹⁰⁷ *Mészáros Károly: Az őszirózsás forradalom és a Tanácsköztársaság parasztpolitikája.* Bpest. 1966. 169—171. l.

¹⁰⁸ Budapesti Közlöny, 1919. aug. 10.

¹⁰⁹ OL. Mt. jkv. 1919. aug. 19.

¹¹⁰ Uo.

¹¹¹ Uo.

¹¹² Uo.

Augusztus 13-án a kormány eltörölte a Tanácsköztársaság idején folyósított munkanélküli és szénsegélyt.¹¹³ Augusztus derekán a Gyáriparosok Országos Szövetsége javaslatára a gyárosok eltörölték a kollektív szerződéseket, s a béreket 50⁰/₀-kal leszállították.¹¹⁴

Ezzel egyidejűleg — augusztus 15-én — a forradalmak alatt kibocsátott fehérpénzt 1/5-ére devalválta a kormány.¹¹⁵ Majd ezt követően 1/5-ére szállította le a Tanácsköztársaság alatt elhelyezett betétek értékét is.¹¹⁶

Ezekkel az intézkedésekkel a kormány nemcsak az infláció terheit, de a Tanácsköztársaság idején elszenvedett profitkiesést is a munkásosztállyal fiztette meg. A munkásosztályra egyszerre ezer veszély szakadt. Az uralkodó osztályok bosszúja határtalan volt.

A munkásosztály elleni általános — politikai és gazdasági — támadás idején szemfényvesztés számba ment az ipari munkások minisztériumának felállítása¹¹⁷ és egy bábfigurának, Oláh Dániel vasmunkásnak — aki soha nem volt szervezett munkás¹¹⁸ — a munkásosztály megbízottjaként két és fél hónapon keresztül történő szerepeltetése.¹¹⁹

A kormány 1919. szeptember 3-án és 17-én kiadott rendeletével¹²⁰ megszüntette azokat a kollektív szerződéseket, amelyeket az uradalmi cselédek kötöttek a nagybirtokosokkal, még a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt, illetve a Tanácsköztársaság által rendeletileg felemelt aratórészt és napszámbert.

E szerződések, illetve rendeletek megszüntetésével az uradalmi cselédek bérét átlagosan 30—40⁰/₀-kal leszállították és a bérezés terén ismét az 1918. október 31-ét megelőző viszonyok álltak vissza, az aratórész 1/8 helyett ismét 1/10, 1/11 lett, a napszámber pedig 30—40⁰/₀-kal csökkent.

Ezekkel az intézkedésekkel a kormány a városi proletariátus élelmezésére a Tanácsköztársaság alatt a földbirtokosoktól elszállított gabona és állatállomány ellenértékét a mezőgazdasági munkásokra és uradalmi cselédekre hártotta át. De a napszámber és cselédek nyögtek annak a jövedelemkiesésnek a terhét is, amit bérüknek a Tanácsköztársaság alatti felemelése okozott a földbirtokosoknak.

A napszám és aratórész, valamint a cselédbérek leszállításának a földbirtokosok voltak a fő haszonélvezői, de természetesen az idegen munkaerőt foglalkoztató birtokos parasztok számára sem volt közömbös e változás.

A Friedrich-kormány a papírkészletek lefoglalásával a lapok megjelenésének engedélyhez kötésével¹²¹ a két kormánylap — Budapesti Közlöny, Reggeli Hírek — Keresztény Szocializmus c. lap kivételével a „sajtót kikapcsolta, a ro-

¹¹³ *Nemes—Karsai: Iratok . . .* I. köt. 1919—1921. Bpest. 1956. 128. l.

¹¹⁴ Uo. 129. l.

¹¹⁵ Budapesti Közlöny, 1919. aug. 16.

¹¹⁶ Uo. 1919. aug. 17.

¹¹⁷ OL. Mt. jkv. 1919. aug. 27.

¹¹⁸ Uo. 1919. szept. 3.

¹¹⁹ A minisztertanácsi jegyzőkönyvek tanúsága szerint Oláh Dániel — az ipari munkások minisztere — egyszer sem emelt szót sorstársai érdekében a kegyetlen fehérterror ellen.

¹²⁰ *Nemes—Karsai: Iratok . . .* I. köt. 1919—1921. Bpest. 134—137. l.

¹²¹ A Magyar Köztársaság miniszterelnökének 1. sz. rendelete A sajtótermékekről (Vö. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 8. Esti kiadás.)

mán katonai parancsnokság azon kifejezett parancsa ellenére, hogy ő a magyar sajtót belpolitikai ügyekben semmiféle cenzúrának sem veti alá . . .”¹²²

A fentiekkel párhuzamosan került sor azokra az intézkedésekre, amelyek a kormány fegyveres erejének növelését célozták. Augusztus derekán ugyanis mindössze 2600 főnyi budapesti rendőr és 1500 védőr alkotta a kormány fegyveres erejét.¹²³

A Friedrich-kormány augusztus 13-án felhívással fordult a Budapesten tartózkodó tisztekhez és legénységhez, a szervezés alatt álló budapesti karhatalomba történő belépés érdekében.¹²⁴

Két nap múlva az altiszteket szólította fel a kormány a karhatalomba történő jelentkezésre.¹²⁵

Milyen magatartást tanúsított fenti törekvéssel kapcsolatban a román királyi hadsereg?

Néhány nappal később a kormány hadügyminisztere felolvasta a minisztertanács ülésén a királyi román hadsereg átiratát „. . . arra vonatkozólag, hogy minden tisztet fogolynak nyilvánítanak, minden tisztet le kell szerelni és internálni . . .”¹²⁶

Holbán tábornok, a román királyi megszálló hadsereg egyik vezetője közölte Friedrich miniszterelnökkel, hogy „a magyar hadügyminiszter csak adminisztratív teendőket végezhet, de nincs joga az entente-ot fegyverekért és csapatokért zaklatni, ezt ő (Holbán) nem engedi meg . . .”¹²⁷

A még Károlyi Mihály kormánya idején szerveződött 1500 főnyi budapesti védőrséget a román királyi hadsereg feloszlatta.¹²⁸ Ezért azután csupán 2600 főnyi budapesti rendőrség a kormány egyetlen fegyveres alakulata.¹²⁹

Rendelkezett még a kormány 12 000 főnyi, nagy többségében fegyvertelen karhatalmi alakulat fölött is.¹³⁰ Karhatalmi erő fegyver nélkül! Talán ez az egyik legtöbbet mondó adat a Friedrich-kormány helyzetéről.

Ha jobban megvizsgáljuk, kiderül, hogy ez a 12 000 főnyi karhatalom

¹²² . . . Die Regierung hat die Presse ausgeschaltet, trotzdem selbst das rumänische Mili tärkommando ausdrücklich erklärt hat, dass es die ungarische Presse in innerpolitischen Angelegenheiten keinerlei Zensur unterwirft . . .” (Vö. Neue Freue Presse, 23. August 1919. Morgenblatt.)

¹²³ Schnetzer hadügyminiszter helyzetjelentése a Minisztertanács ülésén (Vö. Mt. jkv. 1919. aug. 19.)

¹²⁴ A budapesti karhatalomba való felvételre jelentkezni lehet naponta d. e. 8—2-ig a Lipót-városi Casinóban. Karhatalmi tisztek (volt védőrök) jelentkezzenek parancsnokságuknál, a Magyar Király-Szálloda V., Dorottya-u. 2. A karhatalmi legénység a Lipót-városi Casinóban (Zrínyi-u.) jelentkeznek. Főparancsnokság. (Vö. Budapesti Közlöny, 1919. aug. 13. Esti kiadás. A budapesti karhatalom szervezése.)

¹²⁵ „Mindazok a hivatásos altisztek, akiknek eddigi parancsnokságuk feloszlott, vagy vidéken van és oda nem utazhatnak, beosztásuk és illetményeik folyósítása végett jelentkezzenek a katonai körletparancsnokságnál (Budapest I. Vár. Színház-u. 7. I. em. 101.) naponta d.e. 1/2 10-től 12 óráig . . .” (Budapesti Közlöny, 1919. aug. 15. Esti kiadás. Hivatásos altisztek jelentkezzenek.)

¹²⁶ OL. Mt. jkv., 1919. aug. 21.

¹²⁷ Uo.

¹²⁸ A Budapesti Magyar Katonai Városparancsnokság 1919. szept. 22-én kelt (a szeptember 16-i állapotot rögzítő) jelentése (Vö. H. L. Nemzeti Hadsereg Fővezérség. VKF 654/II. a. 1919.)

¹²⁹ OL. Mt. jkv. 1919. augusztus 19. Egy hónappal később készült jelentés szerint 3000—3500 főre tehető a budapesti rendőrség létszáma (vö. a Budapesti Magyar Katonai Városparancsnokság 1919. szept. 22-i jelentése; H. L. Nemzeti Hadsereg Fővezérsége VKF 654/II. a./ 1919.)

¹³⁰ OL. Mt. jkv., 1919. aug. 19.

nemcsak fegyvertelen, de a szó igazi értelmében nem is karhatalom, tudniillik a többségük együtt sincs, csupán névsorban szerepel.¹³¹

A román katonai parancsnokság a kerületi karhatalmi alakulatok közül a VIII. kerületi alakulatot tartóztatta.¹³²

A kormány kerülő úton szerette volna elérni a karhatalmi alakulatok felgyverését és a belügyminiszter a budapesti rendőrségre hivatkozva 6000 fegyvert kért a román királyi hadsereg parancsnokságától. A válasz elutasító volt. A magyarázat: a kormánynak csak 2500 rendőre van.¹³³

Bár a Friedrich-kormány hangoztatta, hogy „... a fehérgárda és a románok együttműködésére szükség van...”¹³⁴, amint láttuk, a román királyi hadsereg akadályt gördített a kormány ellenforradalmi fegyveres erejének megteremtése elé. E tevékenységét talán azzal kezdte, hogy a magyar Vörös Hadseregtől elkobzott fegyvereket a Friedrich-kormány ismételt kérésére sem adta át.¹³⁵

Összefoglalóan elmondhatjuk tehát: A román királyi hadsereg leverte a Magyar Tanácsköztársaságot, visszaállította a magyar uralkodó osztályok hatalmát. Joggal állapította meg Horthy 1919 decemberében: „... a románok ... a felszabadítók a Vörös Hadsereg alól...”¹³⁶

A román hadsereg a magyar uralkodó osztályok szövetségese, de egyúttal győztes hadsereg is volt. Leverte a Tanácsköztársaságot, de nem volt híve a magyar uralkodó osztályok mielőbbi megerősödésének.

Mivel a Friedrich-kormány saját fegyveres erejének¹³⁷ megteremtésére tett kísérleteit a román parancsnokság sorra elutasította,¹³⁸ a románok által megszállt területen — így Budapesten is — a román királyi hadsereg az „egyedüli és legfőbb hatalom”.¹³⁹

A kormány belügyminisztere a kialakult helyzet magyarázataként a román katonai parancsnok szavait idézte: „román törvények alatt állunk”¹⁴⁰ (ti. a románok által megszállt területen — M. K.), a hadügyminiszter megjegyezte: „úgy látszik, román katonai diktatúra felé evezünk...”¹⁴¹

¹³¹ A Várban együtt van a 130 főnyi fegyveres koronaőr és testőr a Szegedről jött tőzszázad ugyancsak fegyveres első szakaszával. Fegyver nélkül van együtt 230—300 főnyi csendőr (Böszörményi úti laktanya)

Fegyver nélkül a cca	650 főnyi	Tudományegyetemi zlj.
„	„	„ 600 „ Ébredő Magyarok zlj.
„	„	„ 600 „ Műegyetemi zlj.
„	„	„ 1200 „ IX. kerületi karhatalom (Ludovika Akadémia)
„	„	„ 130 „ Vasutas ezred (Nádasdy laktanya)

„... A többi kerületbeli karhatalmak ... szét lettek zúlván és nem tudni, mennyi idő alatt mennyi embert lehet összeszedni és hogy egyáltalán harcképesek volnának-e...” (Vö. a Budapesti Magyar Katonai Városparancsnokság 1919. szept. 22-én kelt — a szeptember 16-i állapotot tükröző — jelentése; H. L. Nemzeti Hadsereg Fővezérsege VKF 654/II.a / 1919.)

¹³² Uo.

¹³³ OL. Mt. jkv. 1919. aug. 21.

¹³⁴ Uo. 1919. aug. 19.

¹³⁵ Uo. 1919. aug. 21.

¹³⁶ Uo. 1919. dec. 19.

¹³⁷ A román királyi hadsereg október derekán hajlandó — amint a tanulmány itt nem közölt részében olvasható — az antant által meghatározott mennyiségű fegyvert a Friedrich-kormánynak átadni. Ez azonban már a románok kivonulásával kapcsolatos előkészületekkel függ össze.

¹³⁸ A román királyi hadsereg ezzel a magatartásával objektíve a Dunántúlon szervezkedő ellenforradalmi hadsereg kezére játszott, mert a románok kivonulása után ez a hadsereg volt az egyetlen számottevő fegyveres erő.

¹³⁹ OL. Mt. jkv. 1919. aug. 28.

¹⁴⁰ Uo. 1919. aug. 21.

¹⁴¹ Uo. 1919. aug. 28.

Ami ténylegesen a 150 000 főnyi román hadsereg által megszállt országrészen a proletárdiktatúra megismétlődésének elhárítása érdekében szigorú katonai diktatúrát épített ki a román parancsnokság, az első perctől kezdve. A Szovjet-Oroszország szomszédságában levő román uralkodó osztályok el akarták kerülni, hogy Tanács-Magyarországot nyugati szomszédként ismét visszakapják, továbbá, hogy az ellenforradalom felülkerekedését Magyarországon bármi is veszélyeztesse. De természetesen azért is, mert egy Románia által tervezett tartósabb berendezkedés Magyarországon csak katonai diktatúra formájában történhetett. Az angolszászok ellenezték ezt a román elképzelést, de Románia az utolsó pillanatig nem állt el szándékától.¹⁴²

A Friedrich-kormány bel- és külpolitikai helyzetét egyaránt az antant elismerése határozta meg. Az antant álláspontjának alakulására viszont az utódállamok, az antant középeurópai szövetségesei gyakorolták a legnagyobb hatást.

Amint láttuk, az utódállamok támogatták a Szegeden, Horthy fővezér-sége alatt szervezkedő ellenforradalmi nemzeti hadsereget. Friedrichet is támogatniuk kellett volna. Nem így történt. Friedrich monarchista zászló alatt lépett fel. Ez nagy hatással volt Európa-szerte a reakciós monarchista erőkre s az utódállamok monarchista, katonatiszti-hivatalnoki rétegeiben erősítette a Monarchia magyar vezetés alatt történő visszaállításának reményeit.¹⁴³

E monarchista, autonomista törekvések a legerősebb formában Csehszlovákiában jelentkeztek.

Dvorošák Győző, eperjesi levéltáros és újságíró a szlovák nemzeti mozgalom szétszakítására s a szlovák népnek Magyarország keretében történő maradására törekedett és már 1918 decemberében Kassán kikiáltotta a Kelet-Szlovákiai Köztársaságot,¹⁴⁴ amelynek elnöke lett. 1919. augusztus 14-én Varsóból, Kormányzó Tanácsának tagjaival együtt egy memorandumot küldött József főhercegnek,¹⁴⁵ amelyben kijelentette, hogy a szlovákok nem akarnak elszakadni Magyarországtól s a hovatartozás kérdésében népszavazás döntsön.

A csehszlovák külügyminisztérium augusztus 14-én felfigyelt arra, hogy az előző év novemberében a magyar trónról lemondott IV. Károly és környezete a Monarchia visszaállítása mellett foglalt állást¹⁴⁶ és szoros kapcsolatot tart feun az antant országok monarchista köreivel is.¹⁴⁷

Már a Friedrich-kormány megalakulását követő napon tájékoztató közleményt adott ki a csehszlovák külügyminisztérium, amely hangoztatta, hogy József főherceg kormányzósága Csehszlovákia létét fenyegeti s kilátásba helyezte a védekezést e „Habsburg kísérlettel” szemben.¹⁴⁸

Augusztus 14-én Beneš a csehszlovák kormány nevében tiltakozó jegyzéket intézett a Békekonferenciához, amelyben elítélte a magyarországi Habsburg-restaurációs kísérletet s felhívta a figyelmet, hogy ez egész Közép-Európa békéjét fenyegeti s e kormánnyal soha nem hajlandó békét kötni.¹⁴⁹

¹⁴² Ránki György: A Clerk-misszió történetéhez. Történelmi Szemle, 1967. X. évf. 2. sz. 156—188. l.

¹⁴³ H. L. Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezér-sége VKF. 2401/I. a., 2515/I. k. 1919. sz. n., 1025/II., 1031/II., 1112/II. cs., 1119/51. b., 1120/65., 1122/30. II. cs., 1130/300/II. cs., 1203/3/II. cs.

¹⁴⁴ Boros Ferenc: Magyar—csehszlovák kapcsolatok 1918—1921. Kézirat.

¹⁴⁵ Reggeli Hírek, 1919. aug. 19.

¹⁴⁶ ANZV—Bern 1919/59. A monarchista mozgalom Svájcban. A jelentés szerint Károly exkirály véleménye az, hogy a monarchista restauráció egy éven belül megoldódik. (Vö. Boros Ferenc: Idézett kézirat.)

¹⁴⁷ Uo.

¹⁴⁸ Uo.

¹⁴⁹ Uo.

Diamandi budapesti román megbízott kijelentette, hogy Románia első-sorban monarchista jellege miatt áll szemben a Friedrich-kormánnyal, amely kormánynak „régí nagyratörő becsvágyó törekvései és hódító szándékai vannak még ma is . . .”¹⁵⁰

A jugoszláv kormány a szomszéd országok közül a legszorosabb kapcsolatban állt a szegedi ellenforradalmi kormánnyal.¹⁵¹

Míg az augusztus 6-án befejezett belgrádi tárgyalásokról visszatért miniszterek, Balla és Varjasi még „jelentik, hogy ott a lehető legbarátságosabb fogadtatásra találtak . . .”¹⁵², addig a további napokban — minden bizonnyal a monarchista puccs hatására — a jugoszláv kormány elzárkózott a további tárgyalások elől¹⁵³ és Csehszlovákiához hasonlóan tiltakozott József főherceg szereplése miatt.¹⁵⁴ De az osztrák kormány sem nézte tétlenül a monarchista veszély magyarországi jelentkezését.¹⁵⁵

Az utódállamok uralkodó osztályai tehát segítették a magyarországi ellenforradalmi restaurációt s csupán annak monarchista változatával szálltak szembe.

Bár a Friedrich-kormány létrejöttét József főhercegnek és Friedrichnek az antant-tal folytatott tárgyalásai előzték meg¹⁵⁶ — vagyis a Friedrich-kormány a budapesti antantmissziók tudtával és beleegyezésével jött létre —, az utódállamok tiltakozása determináló jelentőségű volt a Békekonferencia számára. A Békekonferencia 1919. augusztus 18-i ülése megtagadta a kormánytól az elismerést, de a helyén hagyta azt.¹⁵⁷ A Békekonferencia a kormány el nem ismerését reakciós (értsd: monarchista — M. K.) jellegével indokolta — amit a kormány összetételére is lehetett érteni —, a kormány helyénmaradásáért a felelősséget Magyarország belügyeibe való be nem avatkozás címén hártotta el magától.

A Friedrich-kormány és a magyar uralkodó osztályok kezdettől törekedtek a szomszéd országok szembenállásának megtörésére és a köztük levő ellentéteket¹⁵⁸ egy román—magyar közeledéssel kihasználni.

¹⁵⁰ „Le Matin” francia lap számára adott nyilatkozat keltezés nélkül. (Vö. II. L. Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérsege. VKF. 169/II. a 1919.)

¹⁵¹ Július végén a jugoszláv kormány Horthy Miklóst, a szegedi ellenforradalmi kormány hadügyminiszterét és gróf Teleki Pál külügyminisztert Belgrádba hívta és a helyettes jugoszláv külügyminiszter tárgyal velük. Egy hónappal később gróf Teleki ismét Belgrádba utazott. Ezúttal már a jugoszláv miniszterelnök és a külügyminiszter fogadta Telekit. E megbeszélés eredményeként a szegedi kormány egy állandó megbízottat és egy katonai attachét küldött Belgrádba és állandó futárszolgálat létesült Belgrád és Szeged között. (Vö. Gróf Teleki Pál, a szegedi ellenforradalmi kormány külügyminiszterének 1919. aug. 30-i összefoglaló jelentését külügyminisztérium tevékenységéről. OL. K 64 Külügyminisztérium iratai 1. csomó 11. tétel. 7/res. pol. 1919.)

¹⁵² Uo.

¹⁵³ Uo.

¹⁵⁴ Ránki: Idézett tanulmány. 160. l.

¹⁵⁵ Uo.

¹⁵⁶ OL. Mt. jkv. 1919. aug. 7.; Budapesti Közlöny, 1919. aug. 8.

¹⁵⁷ Ránki: Idézett tanulmány 161. l.

¹⁵⁸ „Ezek az ellentétek a zsákmány fölötti osztozkodásból származtak. Románia és Jugoszlávia között a Bánát, Románia és Csehszlovákia között Kárpát-Ukrán területek miatt voltak ellentétek. Románia úgy érezte, hogy a háborúban hozott áldozata nem áll arányban a zsákmányból való részesedésével. Ezt a nézetet a román delegáció külön beadványban fejtette ki a békekonferencián 1919. október 10-i ülése alkalmából, ahol a Magyarországról történő román rekvirálások ügye szerepelt: Az 1918 novemberi fegyverszüneti szerződések, amelyekből Romániát kihagyták az európai szövetségeket „. . . Románia kivételével többé-kevésbé tekintélyes számú és mérvű ellenséges hadianyag, lőszer, vasúti anyag birtokába helyezték . . . Románia . . . a

Schnetzer hadügyminiszter már az augusztus 16-i minisztertanács ülésén szövetséget és personáluniót¹⁵⁹ javasolt Romániával, továbbá a Peidl-kormány által elutasított román külön fegyverszünet¹⁶⁰ aláírását.¹⁶¹ Schnetzer ezért is ajánlta a megegyezést, mert értesülése szerint a personáluniót a románok is propagálják és létrejötté esetén a románok „visszaadják a magyar vármegyéket, sőt Erdélyt is, csak román autonómiát kívánnak...”¹⁶² Fejtegetése végén Schnetzer a szövetség egyik lényeges elemeként külön is kiemelte: „Két hadsereg van ma Európában, amely nem bolsevik, a német és a román...”¹⁶³ Schnetzer ezután következő kérdése az egész témakomplexumot felöleli, amely a román—magyar megegyezéssel összefügg: „Külügyi szempontból tisztázandó volna, mi az ára, hogy az entente a kormányt elismerje...”¹⁶⁴

Friedrich a megegyezés fő támogatójaként lépett fel a Minisztertanács ülésén. A miniszterelnök érzékeltette, hogy a románok is keresik a megegyezést, s kiemelte: „... Nagy engedményeket adnának, pénzt is kínálnak...”¹⁶⁵

A kormányban egy ellenzője volt a román—magyar közeledésnek: Lovászy külügyminiszter. Lovászy nem helyeselte a románokkal való megegyezést. Szerinte „Románia bele akarja vinni Magyarországot egy megállapodásba, mely csak rájuk nézve lenne hasznos... Fegyverszünetről sem lehet szó, mert nem foglalhatunk el kevésbé korrekt álláspontot, mint a Peidl-kormány, amely a románok fegyverszüneti felfogását áttette az entente elé. Nekünk a nyugati hatalmakhoz kell tartani magunkat. Anglia, Franciaország és Amerika évtize-

---

világháború alatt, izolált helyzeténél fogva mindenféle veszélyen ment keresztül... 1918 november után Romániának ez az izolált helyzete továbbra is fennmaradt, mert kénytelen volt szembe szállni a maga erejével és saját áldozatai árán a bolsevik veszedelemmel, a Dnyeszter fronton, Galiciában és a Tisza-fronton. Ennek következtében Románia helyzete egészen más volt, mint Cseh-Szlovákia vagy Jugoszlávia helyzete, segélyforrások, vasút, felszerelés, távíró, telefon, élőlmarha szempontjából, akkor amikor hadserege Magyarországra belépett... Erdélyt a magyarok őrítették ki fokozatosan... a Romániának odaigért Bánátot pedig a szövetséges hadseregek pusztították ki...” A beadvány a továbbiakban azzal foglalkozik, hogy „Foch tábornok által, július havában a békekonferencia kívánságára Romániának átadott jegyzék alapján Románia késznek mutatkozott egy Magyarország elleni közös akcióban résztvenni...” de a szövetségesek az akció során nem támogatták, s „így kényszerítve volt a magyarok elleni harcot egyedül viselni...”

„Cseh-Szlovákia soha nem volt megtámadva és négy éven keresztül integráns részét képezte annak a hódító Ausztria-Magyarországnak, amely felhalmozta a meghódított országból elvitt anyagot... Cseh-Szlovákiának mindene megvan, sőt módjában volt, hogy Romániának felajánljon és átadjon mozdonyokat.

Szerbia csak egy harmadrésze a mostani szerb-szlovén államnak, melyből csak Szerbia szenvedte át az ellenséges megszállás nyomorúságait, míg a másik két rész a hódító Ausztria-Magyarországnak képezte részét.

A novemberi fegyverszünet után a szerb seregek elfoglalták azonnal Horvátországot, Szlovénia és Bosznia-Hercegovina tartományokat, minden ott létező vasúti anyaggal együtt...” (Vö. H. L. Magyar Nemzeti Hadsereg Fővezérsege. VKF. 1921/51/II. cs. b./1919.)

¹⁵⁹ OL. Mt. jkv. 1919. aug. 16.

¹⁶⁰ A román—magyar különfegyverszüneti feltételek minden fegyver, hadianyag átadását, 300 000 román katona teljes felszerelését; 50%-át a magyar vasútnak, 30%-át a magyar szarvasmarhaállománynak és a mezőgazdasági gépeknek; 20 000 vagon búza, 10 000 vagon kukorica és 5000 vagon zab átadását írta elő. A háború alatt Romániából elhurcolt hajóállomány mellett követelte a magyar hajóállomány 50%-ának átadását, szénszállítványokat és a megszállítás költségeinek fedezését. (Vö. Népszava, 1919. aug. 6.)

¹⁶¹ OL. Mt. jkv., 1919. aug. 16.

¹⁶² Uo. 1919. aug. 19.

¹⁶³ Uo.

¹⁶⁴ Uo.

¹⁶⁵ Uo.

dekig együtt fog menni . . . óva int tehát minden külön román megegyezéstől s az entente-től való eltávolodástól is. Az entente ezt a kormányt nem ismeri el, de az elismerésnek egy útja van: a választás, amelyen a kormány előreláthatólag nagy többséget nyer. Akkor az entente a kormányt el fogja ismerni. Tehát nyomban el kell rendelni a választási előkészületeket, akármily kis helyen történik is a választás . . .”¹⁶⁶

A legitimistáktól tudjuk, hogy Lovászynál sűrű hivatkozás a nyugati hatalmakra, az antantra, angol orientációs elképzelést takar¹⁶⁷, továbbá egy határozott közeledést a polgári demokratikus berendezkedésű Ausztriához és Csehszlovákiához.¹⁶⁸ Az a belpolitikai előny — polgári demokratikus berendezkedés megvalósítása —, amit Lovászy egy angol orientációs külpolitikától várt, 1919 további hónapjai megmutatták, mennyire illúzió volt.

Heinrich kereskedelemügyi miniszter, aki nem egy kérdésben liberális nézetet valló tagja a kormánynak s Nagyatádi Szabó István mellett ő áll legközelebb Lovászy angol orientációs elképzeléséhez. Heinrich is „arra helyezi a súlyt, hogy az entente a kormányt elismerje ez csak választás útján lehetséges . . .”¹⁶⁹ Heinrich „össze akarja egyeztetni a miniszterelnök úr és külügyminiszter úr álláspontját . . .”¹⁷⁰ ebben a kardinális kérdésben. Ez a közvetítő, kompromisszumos álláspont azt jelenti, hogy a kommunista veszély miatt¹⁷¹ Heinrich is szükségesnek tartja a megegyezést a románokkal, de ideiglenes jellegű megegyezést javasol „a végleges megegyezés fönntartásával . . .”¹⁷² Heinrich a pillanatnyi kényszerhelyzet miatt, hosszabb távon nem akarta elejteni az angol orientációs külpolitikai irányvonalat.

A Peidl-kormány által elutasított külön román—magyar fegyverszünet elfogadása most a román—magyar közeledés fontos feltétele lett. A kormány kész volt aláírni a külön fegyverszünetet. Mivel azonban a kormány egyenlőre vitakozott és nem cselekedett, a román királyi hadsereg egyre erőteljesebben lépett fel az antant által el nem ismert magyar kormánnyal szemben.

A hadügyminiszter az augusztus 30-i minisztertanács ülésén bejelentette, hogy „a románoktól átirat jött, amely szerint ha azonnal alá nem írjuk a fegyverszüneti szerződést, az összes fegyvereket beszedik, a rendőrséget felosztatják és ők veszik a rendőri ügy szervezését a kezükbe. A tisztektől még az oldalfegyvert is elszedik . . .”¹⁷³

A legitimista politikusok a kormány tagjaival folytatott tárgyalásaik során a románokkal való megegyezés támogatóiként léptek fel, gr. Károlyi Imre szerint „olasz—magyar—román politikát kell csinálni, gazdasági uniót és katonai konvenciót . . .”¹⁷⁴ Gr. Károlyi Imre elvbarátai — köztük elsősorban gr. Andrássy — szerint¹⁷⁵ az antant már nem olyan egységes, mint amilyen a világháború befejezésekor volt s nem tud megegyezni a világpolitikára nézve. Így aztán

¹⁶⁶ Uo.

¹⁶⁷ Uo. 1919. aug. 21.

¹⁶⁸ *Boros Ferenc*: Idézett kézirat.

¹⁶⁹ OL. Mt. jkv., 1919. aug. 19.

¹⁷⁰ Uo.

¹⁷¹ Heinrich többek között kifejti: Ha a románok nem segítenek, „olyan kétségbejítő a helyzet, hogy nyolc nap múlva egy munkásfelkelés ellen semmi hadsereg sem biztosít bennünket.” (Vö. Mt. jkv., 1919. aug. 19.)

¹⁷² Uo.

¹⁷³ Uo. 1919. aug. 20.

¹⁷⁴ Uo.

¹⁷⁵ Uo. 1919. aug. 19.

az antanthatalmak közti ellentétekből kiinduló legitimista politikusok az adott időszakban Lovászy külügyminiszter angol orientációjával szemben Magyarországnak az olasz—román külpolitikai vonalba történő bekapcsolódása mellett szálltak síkra: „eddig is Romanelli¹⁷⁸ volt az, aki mindent megtett (ti. a magyar uralkodó osztályok érdekében — M. K.), az olaszok a románokkal meg vannak egyezve, katonai konvenciójuk van velük . . .”¹⁷⁹ Friedrich miniszterelnök megtoldja ezt Holbán román tábornok kijelentésével: „. . . a magyar és román kormány között létrejövő megegyezéseket ők és az olaszok el fogják ismertetni az ententeval . . .”¹⁸⁰

A román—magyar tárgyalásokban a magyar uralkodó osztályok olyan ismert képviselői is résztvettek, mint gr. Bethlen István és gr. Teleki Pál.¹⁸¹ A tárgyalások során konkrét megállapodásra nem került sor. Egyrészt azért, mert a tárgyalásokba augusztus végén bekapcsolódó Erdélyi román miniszter az említett román—magyar külön fegyverszünet megkötését egy előzetes területi megállapodáshoz kötötte,¹⁸² másrészt azért, mert a budapesti antant misszió a tárgyalásokról tudomást szerezve, megtiltotta azok továbbfolytatását¹⁸³ s a magyar félnek pedig figyelmébe ajánlotta, hogy az antanttól, angolszász támogatással jobb békét kap majd, mint kapna a román—magyar külön megegyezés keretében.¹⁸⁴

A román—magyar közeledés ezzel nem ért véget. A közeledést egyengető tényezők — szomszéd államok állásfoglalása, kommunista veszély — továbbra is fennálltak, sőt — amennyiben augusztus végén szóba került egy demokratikus irányú kormányváltás — újak is járultak ahhoz, s a tárgyalások szeptemberben folytatódtak.

Az a tény, hogy a Békekonferencia nem ismerte el a Friedrich-kormányt, messzemenő kihatással volt a kormány belpolitikai helyzetére is.

Ez tükröződött — a román—magyar közeledés ellenére — a román királyi hadsereg vezetőinek magatartásában is. Nem csupán arra gondolunk, hogy bár a román—magyar külön fegyverszüneti megállapodás nem kötött meg, de a királyi román hadsereg e fegyverszüneti feltételek szellemében járt el, foganatosította az abban szereplő követeléseket és nagyarányú rekvirálásokba kezdett.¹⁸⁵

Friedrichék el nem ismerése befolyásolta a román királyi hadsereg vezetőit a kormány kezelésében. Ráadásul igen hamar értesültek a román tábornokok arról, hogy a „magyar mértékadó körök (értsd: a magyar uralkodó osztályok — M. K.) sem bíznak a jelenlegi kormányban . . .”¹⁸⁶

¹⁷⁸ Romanelli olasz alezredes, aki a Tanácsköztársaság alatt a budapesti olasz misszió vezetője volt, 1919 őszén távozott posztjáról. Távozásakor a magyar ellenforradalmi politikusok díszkardot adtak át neki és mellszobrát elhelyezték a Nemzeti Múzeumba. (Vö. Kis Újság, 1919. nov. 9.)

¹⁷⁹ OL. mt. jkv., 1919. aug. 21.

¹⁸⁰ Uo.

¹⁸¹ Ránki György: idézett tanulmány, 161. l.

¹⁸² OL. Mt. jkv. 1919. aug. 28.

¹⁸³ Uo.

¹⁸⁴ Troubridge angol admirális közölte József főherceggel: Ha „. . . Önök a románokkal fognak tárgyalni . . . attól félek, hogy így rosszabb határokat kapnak majd, mint az entente angol nyomásra adna . . .” (Vö. OL. Mt. jkv. 1919. aug. 21.)

¹⁸⁵ E rekvirálásokra vonatkozóan csupán néhány jellegzetes adatot sorolunk fel: leszerelték a MÁV Gépgyárat és a csepeli Weiss Manfréd gyárat és az utóbbi gyárból 40 vagon gépet és gyári berendezést vittek el. Az Észak-Dunántúlról boronát rekviráltak. A kishéri Állami Ménesbirtokról az igásökrök 70%-át elhajtották. (Vö. OL. Mt. jkv., 1919. aug. 19., 21., szept. 4.)

¹⁸⁶ Friedrich miniszterelnök beszámolója a Holbán román tábornokkal folytatott tárgyalásairól. (Vö. OL. Mt. jkv., 1919. aug. 21.)

Így aztán a román katonai parancsnokság nem engedte végrehajtani a kormány által hozott halálos ítéleteket. A kormány a budapesti antant misszióhoz fordult. Az antant misszió válaszában kijelentette: „osztja Holbán tábornoknak azt a véleményét, hogy a magyar állam alkotmányos fejének hiányában ilyen ítéletek végre nem hajthatók . . .”¹⁸⁷

A kormány valamennyi lap megjelenését kormányengedélyhez kötötte és lefoglalta a papírkészleteket. A román parancsnokság szeptemberben visszavonta ezeket a rendeleteket.¹⁸⁸ Ezt követően nemcsak a kormány lapjai — Budapesti Közlöny, Reggeli Hírek, — de más lapok, köztük a Szociáldemokrata Párt, a Nagyatádi-féle Kisgazdapárt és a többi párt sajtóorgánuma is megjelent.

A román katonai parancsnokság a kormány olyan — egyszerűen tekintélyszámbamenő — rendeletének végrehajtásához nem járult hozzá, mint a közép-európai időszámításhoz való visszatérés.¹⁸⁹

A telefon- és sajtócenzúrát a román megszállás ideje alatt a román katonai parancsnokság gyakorolta.

A Békekonferencia döntésének másnapján a legitimisták — s feltehetően a magyar uralkodó osztályok többi politikai irányzatai is — tudták¹⁹⁰, hogy az antant nem ismeri el a Friedrich-kormányt.

Augusztus 20-án este a legitimisták számára „Károlyi Imre gr. elnökletével . . . konferencia volt, amelyen elhatározták, hogy a jelenlegi kormányt vagy az entente vagy a románok által eltávolíttatják . . .”¹⁹¹

A legitimisták egy olyan új kormányt akartak létrehozni, amelyet az antant elismer s a kormány elismerését a szociáldemokraták kormánybalépésével hozták összefüggésbe.¹⁹²

Az új kormány miniszterelnökének Wekerle Sándort, „az öreg oroszánt” szemelték ki, aki „egy európai nevű diplomata, elismert tekintélyes államférfi”, de a miniszterelnökség betöltésénél szóba került gr. Andrássy Gyula és gr. Apponyi Albert neve is. Külügyminiszterként gr. Csáky Imrét gondolták.¹⁹³

Wekerle napok óta tárgyalt már a szociáldemokrata vezetőkkel¹⁹⁴, s e tárgyalások igen kedvezően haladtak.

Gr. Károlyi Imre Barthával is — feltehetően a Károlyi Mihály-féle kormány hadügyminiszterére kell gondolnunk — tárgyalt, aki ugyancsak hajlandó belépni az új kabinetbe.¹⁹⁵

A legitimisták azért álltak szembe a Friedrich-kormányval, mert a kalandor Friedrich elűtötte őket a kormány szinten történő politikai szerepléstől, továbbá mert a külügyi és földművelésügyi tárcát Lovászra és Nagyatádi Szabóra, tehát

¹⁸⁷ OL. Mt. jkv., 1919. szept. 3.

¹⁸⁸ OL. Külügyminisztérium K 64. 1. cs. 11. tétel. 8/res. pol.

¹⁸⁹ „A miniszterelnök úr előadja, hogy a közép-európai időszámításra való visszatérést elrendelő 4444/1919. M. E. sz. rendelet nem volt végrehajtható, mert a román megszálló parancsnokság a vasutaknál a közép-európai időszámítás visszaállítását nem engedte meg.” (Vö. Mt. jkv., 1919. okt. 9–10.)

¹⁹⁰ Uo. 1919. aug. 21.

¹⁹¹ Uo.

¹⁹² „. . . minden áttól függ, hogy ki tudja megnyerni a szocialistákat . . .” (Vö. uo.)

¹⁹³ Uo.

¹⁹⁴ Garami Ernő gróf Széchenyi Emillel és gróf Károlyi Imrével együtt nyaralt Balatonföldváron. (Vö. uo.)

¹⁹⁵ Uo.

olyan politikusokra bízták, akik „résztvettek a forradalomban és Károlyi Mihály-lyal együtt haladtak...”¹⁹⁶

Ráadásul a Nagyatádi Szabó István-féle Kisgazdapárt éppen ezekben a napokban kiadott füzeteckéjében kiállt a Károlyi-féle Népköztársaság alatt született Buza Barna-féle földreformtörvény azonnali végrehajtása mellett.¹⁹⁷

A konzervatív-liberális legitimista csoport szívesen egyengette a szociáldemokraták kormányba kerülését — amitől az antant elismerését is remélte —, de hallani sem akart semmiféle reformról, ami birtokai s előjogai egy részének elvesztéséhez segített volna hozzá.

A konzervatív-liberális legitimista csoporttal egyidőben a reakciós-konzervatív nagybirtokos csoport is akcióba lépett.

Augusztus 19-én gr. Somssich László, az OMGE elnöke nagy- és középbirtokosok érdekszervezetének küldöttsége élén megjelent József főherceg kormányzónál és Friedrich miniszterelnöknél.¹⁹⁸

Gr. Somssich meleg szavakkal üdvözölte a küldöttséget fogadó József főherceget és Friedrich miniszterelnököt, majd áttért a küldöttség jövetelének tulajdonképpeni céljára, azoknak a feltételeknek az ismertetésére, amelyek mellett hajlandók József főherceget ill. a kormányt támogatni:¹⁹⁹ „... biztosítjuk a kormányzó urat ragaszkodásunkról súlyos munkájában. Viszont azonban e támogatásunkat csak úgy hozhatjuk Kormányzó úrnak, ha úgy Kormányzó Úr, mint a kormány részéről biztosítékot nyerünk arra nézve, hogy mindazok a kérdések, amelyek a mezőgazdasággal kapcsolatosak, olyan irányban intéztesenek és vezetessenek, hogy azok nemcsak ennek az osztálynak (ti. a parasztnak — M. K.), hanem az egész országnak is (ti. a nagy- és középbirtokosoknak — M. K.) érdekeit is képviseljük²⁰⁰, menten minden pártérdektől és személyes ambíciók (Nagyatádi-Szabó — M. K.) érvényesülésétől...; minden mezőgazdasági vonatkozású kormányintézkedés vagy rendelet a mi előzetes tudomásunk, megvitatásunk nélkül ne hozassék és ne foganatosíttassék. A gyakorlati gazdák minél nagyobb mértékben és körben vonassanak be a gazdasági ügyek intézésébe. A »rólunk, de nélkülünk« való kormányzás ellen eleve tiltakozunk. Dolgozni fogunk és dolgozni akarunk, Kormányzó urat és a kormányt támogatjuk ilyen irányú működésében. Ilyen körülmények és ilyen viszonyok között hozzuk ragaszkodásunkat és támogatásunkat...”

¹⁹⁶ Gróf Károlyi Imre elmondta Heinrich Ferencnek: „A kabinet (ti. a Friedrich-kabinet — M. K.) összeállításában a világ nagy hibákat lát, kifogásolja a miniszterelnök, a külügyminiszter személyét, a földművelésügyi tárcát mással kell betölteni, aki majd államtitkárt vesz maga mellé a kisgazdák közül. Félre vagytok vezetve, Lovászy lehet entente-barát, de az entente nem az ő barátja, Friedrich lehet energikus miniszterelnök, de az entente nem látja őt szívesen.” (Vö. uo.)

¹⁹⁷ *Neubauer Ferenc*: Sürgős teendők a magyarság érdekében. Bpest. 1919. 22—23. l.

¹⁹⁸ „... Résztvettek benne az OMGE, a HÁNGYA, az Országos Központi Hitelszövetkezet, a Gazdatisztek Egyesülete, a Magyar Mezőgazdák Szövetkezete, a Földbérlek Egyesülete, a Szőlősgazdák Egyesülete, a Gazdák Biztosító Szövetkezete... a Pest vármegyei, a Fehér vármegyei, Somogy vármegyei, Tolna vármegyei Gazdasági Egyesületek képviselői, közép- és kisbirtokosok vegyesen.” (Reggeli Hírek. 1919. aug. 19. A Gazdák küldöttsége a kormányzónál és a miniszterelnöknél.)

¹⁹⁹ Uo.

²⁰⁰ „Biztosítékot akarunk arra nézve, hogy a mezőgazdasági érdekképviselő a gazdák minden árnyalatát, minden osztályát magában felölelő módon rendeztessék; a szövetkezeti ügy, minden béklyótól mentesen fejleszhető legyen; a Földművelésügyi Minisztérium tisztviselői kara megfelelő, úgy gazdasági, mint erdészeti szakképzettséggel bíró egyénekkel kiegészíttessék...” (Vö. uo.)

Ez nagyon világos beszéd volt. Az agrár és birtokpolitikai ügyekben kizárólagos, az országos politika irányításában pedig döntő befolyást követeltek a reakciós-konzervatív nagy- és középbirtokosok és érdekszervezeteik.

József főherceg teljesen magáévá tette a nagybirtokosok követeléseit s válaszában hangsúlyozta:

„— Azok a kérdések, amelyeket felhoztak, szívemen fekszenek és nagyjában ugyanazt a nézetet vallom, amit a szónokuk kifejtett . . . Magam is kívánom, hogy a gazdáknak részük, de nemcsak részük, hanem döntő részük legyen az ország ügyeinek irányításában.

— Ismerem az országot, ismerem a népet, és tudom, hogy csak úgy fogunk boldogulni, ha a gazdáknak döntő szavuk lesz a vezetésben . . .”²⁰¹

Friedrich miniszterelnök rövid válaszában a nagybirtokosokat az ország gerincének nevezte és megígérte a kormányba történő bevonásukat.²⁰²

Ezzel Nagyatádi Szabó István pályafutása egyenlőre megpecsételődött s csupán idő kérdése volt, hogy a legitimistákkal — ebben a kérdésben — egy húron pendülő reakciós-konzervatív nagybirtokosok a földművelésügyi tárca éléről eltávolítsák és saját emberüket állítsák oda.

A Bethlen—Teleki csoport nyilván maga is tudta azt, amit a legitimisták hangoztattak, hogy gr. Bethlen István erdélyi származása miatt előtérben álló politikai posztot a román megszállás alatt nem tölthet be.²⁰³

Ezért e csoport kénytelen volt átmenetileg háttérben maradni. A háttérből azonban valamennyi jelentős bel- és külpolitikai problémát figyelemmel kísért, a megoldást kezdeményezte vagy befolyásolta annak végső kimenetelét.

Volt a kormánynak külügyminisztere, de azért a már működő követek (Varsó, Bécs) nem a kormánynak, hanem gr. Bethlennek küldték jelentéseiket²⁰⁴ s a Dvovcsák vezette szlovák akció 1919 augusztusában az ő kezében futott össze. Gratz Gusztáv bécsi követ 1919 októbereleji berlini útja előtt elsősorban vele tárgyalt a berlini kapcsolatfelvételtől.²⁰⁵

Így aztán „ . . . Bethlen gróf . . . közügyekkel éjjel-nappal, szinte emberfölötti módon volt elfoglalva . . .”²⁰⁶

Teleki Pál gróf az ellenforradalmi pártok egyesítését akarta dűlőre juttatni.

A magyar uralkodó osztályok — amint említettük — nem tudták a régi pártkereteket feltámasztani. Ezért augusztus végétől az lett egyik legfontosabb törekvésük, hogy a tömegeket biztosító keresztény pártok fúzióját megvalósítsák s azok vezetését átvegyék. Gr Teleki augusztus végén azért lépett be a Keresztény Nemzeti Pártba s vállalta el a párt elnökségét, mert a „keresztényszocialista földműves (helyesen: keresztény földműves — M. K.) és keresztény nemzeti párt között nagy kilátás van az összeolvadásra . . .”²⁰⁷

A Nemzeti Párt augusztus 29-i „elnökválasztó közgyűlésén . . . elnökké egyhangú lelkesedéssel Teleki grófit választották meg”.²⁰⁸ Teleki köszönetét

²⁰¹ Uo.

²⁰² Friedrich „hangoztatva, hogy a maga részéről is teljesen tudatában van annak, hogy a magyar gazdatársadalom az ország gerince és hogy a gazdák nélkül kormányozni nem szabad.” (Vö. uo.)

²⁰³ OL. Mt. jkv., 1919. aug. 21.

²⁰⁴ OL. K 64 Külügyminisztérium 1. cs. 11. tétel. 6/res. pol.

²⁰⁵ Uo. 12/res. pol.

²⁰⁶ Krausz Simon: Életem. 348. l.

²⁰⁷ Gróf Csáky távirata Eckhardt Tibornak Siófokra. 1919. aug. 27. (Vö. H. I. Nemzeti Hadserég Fővezérsege. VKF. T—25.)

²⁰⁸ Reggeli Hírek, 1919. aug. 30. A Keresztény Nemzeti Párt elnökválasztása.

fejezte ki a bizalomért s azt hangoztatta, hogy „a magyarság teljes tömörítésére és szoros összetartására van szükség . . .”²⁰⁹

Ezzel a lépéssel a magyar uralkodó osztályok uralmuk szervezeti kereteit a pártpolitika síkján is biztosították s az említett két párt szövetségre lépésére is sor került.

A kormány sietve tette meg azt a lépést, amely az antant előtti elismerése, s ezzel további maradása biztosításának tünt. Lovászy és Heinrich értesülése szerint a kormány elismerésének egy útja van; nemzetgyűlési választások tartása. Ha a kormány a választások során többséget kap, az antant elismeri.²¹⁰ A kormány a választásokat mindazokon a területeken meg akarta tartani, „amely területekre nézve elismerték (ti. az antant — M. K.) a mi jogainkat”²¹¹

A belügyminiszter választójogi rendelettervezetet készített, amely szerint a választásokra 1919 szeptember második felében — 20-a körül — kerülne sor.²¹² A rendelettervezet vitáját augusztus 20-án kezdte meg a minisztertanács. A vita augusztus 29-én (már a harmadik Friedrich-kormány idején) folytatódott s fejeződött be.

Az augusztus 20-i minisztertanács ülésén a választási korhatár, a női választójog kritériumai, a 1/2 éves egyhelybenlakás követelményének mikénti megoldása és a nemzetiségi választókerületek felállításának kérdése szerepelt.

A választói korhatárt mind a nőknél, mind a férfiaknál 24 évben határozta meg a tervezet s a nőknél kikötötte az írni-olvasni tudást is. Heinrich a vitában a férfiak választási korhatárának 21 évre történő leszállítását javasolta. A minisztertanács igen jellemző módon reagált Heinrich javaslatára. Br. Perényi belügyminiszter elutasította a férfiak választási korhatárának 21 évre történő leszállítását, mondván: „. . . a vörös katonák 80%-a 24 éven aluli volt, ezek voltak a túlzók . . .”²¹³ A keresztényszocialista Haller szerint „aki katona volt, vagy éppen frontszolgálatos, legyen választó már 21 éves korában . . .”²¹⁴

Haller így némi rugalmassággal kivédte a férfi korhatár általános érvényű leszállítását.

A keresztényszocialista Bleyer a katolikus egyház befolyása alatt álló írástudatlan nők szavazataira számítva „az írni-olvasni tudást a nőknél mellőzni kéri. Az írástudatlanok, általában a nők távolabb álltak a kommunizmustól, mint a férfiak, a nők írni-olvasni tudásával egyes fajok, felekezetek előnybe jutnának.”²¹⁵

Lovászy vitába szállt Bleyerrel: „a mostani helyzetben sokkal kevesebb a férfi, mint a női választó. Teljesen új, ismeretlen tényezőknek a döntést átengedni helytelen volna, ezért a feltétel fenntartását kívánja.”²¹⁶

A keresztényszocialista Huszár Károly, Bleyer nagyon is átlátszó hozzájárulásának mérséklése céljából hangoztatta, hogy a nő csak vidéken konzervatív és nemzeti tényező s éppen ezért, a férfiak és nők azonos jogának biztosítása mellett foglal állást.²¹⁷

²⁰⁹ Uo.

²¹⁰ OL. Mt. jkv. 1919. aug. 19.

²¹¹ Uo.

²¹² Uo. és Reggeli Hírek, 1919. aug. 21. Nemzetgyűlési Választások szeptember 20. körül.

²¹³ OL. Mt. jkv., 1919. aug. 20.

²¹⁴ Uo.

²¹⁵ Uo.

²¹⁶ Uo.

²¹⁷ Uo.

Lovászy egyetért Huszárral a „balfelé való veszélyt illetőleg, de nincs megnyugtatta a jobbfelé való túlzás tekintetében, ő csak olyan kabinetben foglal helyet, amely mindkét irányban frontot csinál, már pedig a nők jobban kaphatók a sötét demagógiára . . .”²¹⁸ Lovászy tehát az antikommunizmus és a polgári demokrácia alapjáról folytatandó kétfrontos harc híveként lépett fel ezúttal is, mint általában.

Br. Perényi belügyminiszter perdöntő hozzászólásával zárult a fenti vita. Br. Perényi a nők választásra jogosultságához elégnak tartotta, „ha a nő csak a nevét le tudja írni . . .”²¹⁹

A választási korhatár és a nők választási jogosultságáról a minisztertanács a következő határozatot hozta: „. . . a választók általános korhatára 24 év, a nők akkor választók, ha bármily hazai nyelven írni, legalábbis olvasni tudnak, a 21 éves férfiak közül azok, akik a Károly kereszt feltételeivel bírnak, vagyis legalább háromhónapos frontszolgálatuk van . . .”²²⁰

A minisztertanács vita nélkül elfogadta az alábbi két javaslatot: egyrészt a miniszterelnöknek a passzív választójog korhatárára tett javaslatát — a passzív választójog korhatára a javaslat alapján 30 év lett²²¹ —, másrészt Bleyernek a főúri ifjak nemzetgyűlésből történő kizárására vonatkozó javaslatát.²²²

A 1/2 éves egyhelybenlakás ill. a domiciliumra vonatkozó javaslat ügyében a minisztertanács nem tudott megegyezni.

Lovászy az ipari munkásoknál a 1/2 éves egyhelyben lakás helyett — a Károlyi Mihály-féle választójogi törvény alapján — a betegpénztári tagságot kívánta feltételként meghatározni.²²³

Huszár hangoztatta: „arra kell törekedni, hogy a nemzetgyűlést a munkás-ság elismerje . . .”, de Lovászy betegpénztári megoldását elvetette, mert szerinte „a betegpénztárakban vannak az összes bolsevikiek, annak adnak igazolványt, akinek akarnak . . .”²²⁴

Bleyer a felmerülő nehézségek elkerülése céljából általános érvénnyel javasolta a Károlyi-féle választójogi törvény, az 1918. évi I. néptörvény elfogadását, a betegpénztári pont kivételével.²²⁵

E javaslatot a minisztertanács egyenlőre nem fogadta el, de el sem utasította.

E határozatlanság mögött az ellenforradalmi Friedrich-kormány többségének az a dilemmája húzódott meg, hogy miután az 1918 októberi forradalmat nem vállalták, nem is vállalhatták, vajon merjék-e vállalni a forradalom egyik népszerű vívmányát, az általános és titkos választójogot.

A nemzeti kisebbségi miniszter, Bleyer Jakab fellépett a nemzetiségi választó kerületek mesterséges életrehívásáért. Az egynemzetiségű községek egy kerületbe történő tömörítésével vélte ezt Bleyer elérni.²²⁶

A minisztertanács Bleyer javaslatával kapcsolatos aggodalmának br. Perényi belügyminiszter adott hangot.²²⁷ Br. Perényi ellenezte a javaslatot, mert

²¹⁸ Uo.

²¹⁹ Uo.

²²⁰ Uo.

²²¹ Uo.

²²² Uo.

²²³ Uo.

²²⁴ Uo.

²²⁵ Uo.

²²⁶ Uo.

²²⁷ Uo.

a nemzetiségi pártok keletkezésére vezetne, s ily módon azt mutatná, hogy „még ennek a kis Magyarországnak sincs létjogosultsága . . .”²²⁸

Bleyer elmondta, hogy csak nagy nehézségek árán fogadták el ezt a javaslatot a rutének, akiknek külön országgyűlésük van.²²⁹ Pillanatnyilag csak a német ajkú területeken gondol nemzetiségi választókerület létrehozni, mert a rutének csehszlovák megszállás alatt vannak.²³⁰ De a németnyelvű területeken ragaszkodik a nemzetiségi választókerület létrehozásához, mert anélkül egész nemzetiségi politikája csődöt mond.²³²

Huszár a külön nemzetiségi választókerület létrehozása helyett a biztos német többségű kerületekben német képviselő megválasztását tanácsolta.²³³

A minisztertanács elvetette Bleyer külön nemzetiségi választókerületek létrehozására vonatkozó javaslatát.²³⁴

Nagyatádi Szabó István előterjesztése alapján a minisztertanács kimondta, hogy a választás kerületi²³⁵ és nem lajstromos alapon²³⁶ történik.

Végül a minisztertanács megbízta Friedrich miniszterelnököt, hogy a választások területi kérdéseiről az antanttal folytasson tárgyalásokat.²³⁷

Az augusztus 29-i minisztertanácsi ülésen már az új belügyminiszter, a legitimistákhoz közelálló Beniczky Ödön előterjesztése alapján folytatódott a vita a választójogi rendelettervezetről.

Beniczky kifejtette, hogy a nemzetgyűlési választások megtartása az alkotmányosság visszaállítása végett is szükséges.²³⁸

Bleyernek azzal a javaslatával vitatkozva, hogy a betegpénztári pont kivételével az 1918. évi I. néptörvény alapján történjék a választás, Beniczky — mintegy a kormány összetételében kifejezésre jutó további jobbrtolódást is jelezve — hangot adott annak, hogy a jogfolytonosság alapján állva, csak az alkotmányos úton elfogadott 1918. évi XVII. t. c.²³⁹ jöhetne figyelembe.²⁴⁰ A Károlyi-kormány idején született 1918. évi I. és 1919. évi XXV., a választójogról elfogadott néptörvények viszont nem biztosítják a jogfolytonosságot.²⁴¹

De a jogfolytonosság mellett Beniczky szerint más szempontra is figyelemmel kell lenni. Mert igaz ugyan, hogy az 1918. évi XVII. t. c. alkotmányos úton jött létre, de „e törvénycikk alapvető rendelkezései (választójogosultság terje-

²²⁸ Uo.

²²⁹ Uo.

²³⁰ A ruténnel vagy kárpát-ukránokkal a fentiekről még a Károlyi-kormány egyezett meg.

²³² O. L. Mt. jkv., 1919. aug. 20.

²³³ Uo.

²³⁴ Uo.

²³⁵ Kerületi alapon történő választásról akkor beszélünk, amikor minden kerület egy képviselőt választ. Vagyis az induló jelöltek közül azt, aki a legtöbb szavazatot kapja.

²³⁶ Lajstromos választási rendszer az olyan választás, ahol a szavazó nem egy jelöltre adja szavazatát, hanem a jelöltek egész lajstromára. Itt a választónak annyi szavazata van, ahány képviselőt kell választani, s valamennyit a lajstrom egy jelöltjére adhatja, vagy ahol a sorrendet szabadon állapítja meg, elsősorban azt tekintik megválasztottnak, aki a szavazatok mennyiségét első helyen nyeri el.

²³⁷ OL. Mt. jkv., 1919. aug. 20.

²³⁸ Uo. 1919. aug. 29.

²³⁹ A reakciós 1918. évi XVII. t. c. Vázsonyi Vilmos igazságügyministersége alatt készült. Vázsonyi a miniszteri bársonyszék ellenében elárulta a liberális választójogi elveit.

²⁴⁰ OL. Mt. jkv., 1919. aug. 29.

²⁴¹ Uo.

delme, a titkos szavazás részleges alkalmazása, a községenkénti szavazás mellőzése) annak idején a nép széles rétegeiben elégedetlenséget keltettek, és így azoknak alkalmazása a nemzetgyűlési választásokra ugyane rétegeknél előreláthatólag nagy visszatetszést váltana ki, különösen annak következtében, hogy azóta az 1918. évi I. néptörvény az írni-olvasni tudó nőkre is kiterjedő általános, titkos, községenkénti választójogot állapított meg, még pedig nemcsak a nemzetgyűlési, hanem a törvényhatósági és községi választásokra is . . .²⁴²

Így — vonja le a következtetést Beniczky — „... nem volna célszerű a választójog tekintetében az 1918. évi I. néptörvény rendelkezéseitől lényegesen eltérő szabályokat megállapítani, másrészt pedig az idézett néptörvényt érvényes jogszabálynak tekinteni nem lehet . . .”²⁴³

A jogfolytonossághoz való ragaszkodás egyrésztől s a néptömegek várható reagálásától való félelem másrésztől — ha az 1918. évi I. néptörvényhez képest nagy lesz a visszalépés — befolyásolták Beniczkyt ill. már a harmadik Friedrich-kormányt a döntés meghozatalában.

Beniczky — a kormánynak az 1918. évi I. néptörvénnyel kapcsolatban az augusztus 20-i minisztertanácsi vitában megmutatkozó határozatlanságát kihasználva — úgy látta, hogy az 1918. évi I. néptörvényt érvényes jogszabálynak tekinteni nem lehet, de az adott viszonyok között, a helyzet kényszere folytán mégis inkább azt kell alapul venni, mint a népből elutasítást kiváltó 1918. évi XVII. t. c.-t.

Beniczky ezután ismertette a nemzetgyűlési, törvényhatósági és községi választásokról szóló rendelettervezetet, előjáróban bejelentve, hogy annak elkészítésénél az 1918. évi I. néptörvényt vette alapul.²⁴⁴

Ténylegesen azonban az augusztus 20-i minisztertanácsi vitában elfogadott határozatot a főúri ifjak nemzetgyűlésből történő kizárásáról a tervezet elejtette, ill. a még függőben maradt kérdés — az 1918. évi I. néptörvényhez való visszatérés a betegpénztári pont kivételével — egy negatívabb változat alapján véglegesítődött a tervezetben, s Beniczky a rendelettervezet lényegét úgy összegezte, hogy feltüntette az 1918. évi I. néptörvénytől eltérő intézkedéseit:

1. A rendelettervezet a választói korhatárt a férfiak és nők számára egyaránt a 24. életévben állapította meg, szemben az 1918. évi I. néptörvényben szereplő 21. évi korhatárral.

A rendelettervezet választójogot biztosít azoknak a férfiaknak, akik 1918. november 1. előtt legalább tizenkét héten át haretéren frontszolgálatot teljesítettek.²⁴⁵

2. Míg az 1918. évi I. néptörvény a $\frac{1}{2}$ éves egyhelybenlakáshoz vagy saját lakáshoz kötötte a választójogot, s az ipari munkásoknál a betegpénztári tagság is szerepelhetett e kritériumként, addig a rendelettervezetben ez utóbbi, az ipari munkások számára előnyös megkülönböztetés már nem szerepelt, hanem csupán a $\frac{1}{2}$ éves egyhelyben lakás vagy saját lakás.²⁴⁶

3. A választóhatósághoz megkívánt életkor a tervezet szerint a 30. életév betöltése és 10 éves magyar állampolgárság, míg az 1918. évi I. néptörvény e korhatárt a 24. életévhez és 6 év óta tartó állampolgársághoz kötötte.²⁴⁷

²⁴² Uo.

²⁴³ Uo.

²⁴⁴ Uo.

²⁴⁵ Uo.

²⁴⁶ Uo.

²⁴⁷ Uo.

4. Mind a tervezet, mind az 1918. évi néptörvény kizárta a választójogból a büntetett előéletűeket, az elítélteket és azokat, akik büntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt bűnvádi eljárás alatt állnak.²⁴⁸

5. A tervezet szerint a hadsereg, a csendőrség és a rendőrség tényleges szolgálatban álló tagjai sem választójoggal, sem választhatósággal nem rendelkeznek.²⁴⁹

6. Mivel a nemzetgyűlési választásokig rövid idő áll rendelkezésre, s így a választói névjegyzékek sem készülhetnek el, a rendelettervezetben nem szerepel az 1918. évi I. néptörvénynek az a rendelkezése, amely szerint választójogot csak az gyakorolhat, akinek neve a választók névjegyzékében fel van tüntetve. De külön történik majd rendelkezés arról, hogy a választói névjegyzékek hiányában a választásoknál hogyan lehet igazolni a választójogot.²⁵⁰

7. A rendelettervezet és az 1918. évi I. néptörvény egyaránt a kerületi alapon történő választás mellett tör lándzsát.²⁵¹

8. „A rendelettervezetnek a törvényhatósági és községi választójogra vonatkozó rendelkezései lényegében megegyeznek az 1918. évi I. néptörvény hasonló tárgyú rendelkezéseivel, amennyiben a rendelettervezet szerint is a törvényhatósági és községi választójog feltételei azonosak a nemzetgyűlési választójog feltételeivel. Azok az eltérések azonban, amelyeket a rendelettervezet a nemzetgyűlési választójog szabályozása tekintetében az 1918. évi I. néptörvénnyel szemben mutat, természetesen kihatnak a törvényhatósági és községi választójogra is.”²⁵²

A minisztertanács a fenti rendelettervezetet elfogadta és hozzájárult annak kiadásához.²⁵³

A titkosság kérdésében e rendelettervezet az 1918. évi I. néptörvénynek megfelelően kívánt eljárni, s így annak külön történő megemlítésére nem került sor, de a sajtó írt róla,²⁵⁴ s a harmadik Friedrich-kormány megalakulásáról augusztus 27-én Clemenceauhoz küldött jegyzék — amely antant delegációt kér a választások ellenőrzésére — is említést tesz róla.²⁵⁵

A választójogi rendelettervezet visszalépést jelentett az 1918. évi I. néptörvényhez. De e néptörvény nagymértékű megnyirbálásáról vagy az 1918. évi XVII. reakciós választójogi törvényhez való visszatérésről nem lehetett szó, mert Beniczky belügyminiszter szerint egy ilyen lépés a „néprétegeknél előreláthatólag nagy visszatetszést váltana ki...”²⁵⁶

²⁴⁸ Uo.

²⁴⁹ Uo.

²⁵⁰ Uo.

²⁵¹ Uo.

²⁵² Uo.

²⁵³ Uo.

²⁵⁴ „... A szavazás a javaslat szerint titkosan történik...” (Vö. Reggeli Hírek, 1919. aug. 21. Nemzetgyűlési választások szeptember 20-a körül.)

²⁵⁵ „... Kabinetem elhatározta, hogy a legrövidebb idő alatt, három-négy héten belül nemzetgyűlési választásokat rendel el, az egyenlő, titkos és községenkénti választójog alapján. Ennek döntését minden magyar ember magánánélve kötelezőnek fogja elismerni. Hogy semmi kétség ne merülhessen fel aziránt, hogy a nemzetgyűlési választások tényleg a nemzet szabadon nyilvánuló akaratát fejezik ki, kérem méltóztassék egy delegációt küldeni Magyarországra a választások ellenőrzésére.” (Vö. OL. Mt. jkv., 1919. aug. 27.)

²⁵⁶ Uo.

Nem vállalta a kormány az 1918. évi I. néptörvény jelentősebb revízióját azért sem, mivel éppen a széles néprétegek támogatásával akarta az antant előtt elismerését²⁵⁷ s ezzel maradását elérni.

A tartós kormányzásról álmodozó kispolgári összetételű Friedrich-kormány nem gondolhatott az 1918. évi I. néptörvény jelentősebb megváltoztatására végül azért sem, mert olyan nemzetgyűlést akart, amelyre szükség esetén támaszkodni tud, a magyar uralkodó osztályok ellenében is.²⁵⁸

A szeptember 20-a körülre tervezett választásokra nem került sor, mert a választásokat a román katonai parancsnokság — feltehetően az antant tudtával — megakadályozta. Diamandi nyilatkozata szerint: „... megakadályoztuk a választásokat, sőt megakadályoztuk azt is, hogy a választásokról szóló rendeletet a hivatalos lapban közzé tegye...”²⁵⁹ (ti. a Friedrich-kormány — M. K.).

De a magyar uralkodó osztályok nem értettek egyet a szeptember végére tervezett választásokkal. Friedrich nyilatkozata szerint „... a választások sürgős kiírása nem talál megelégedést ezeknél az uraknál (ti. a magyar uralkodó osztályoknál — M. K.) ... és én meggyőződtem, hogy a múlt vezéralakjai nagy számban nem kapnak mandátumot...”²⁶⁰

Ugyancsak Friedrich szavaival szólva: „... Szeptember 20-ára lesznek kiírva a választások... Ezek az urak azt mondják majd, hogy ez is holmi könnyelműség, hogy a kedélyek még nem csillapodtak le. Ebben igazuk van!...”²⁶¹

Az ellenforradalom adott szakaszában, amikor a kispolgárság — főleg Budapesten — teljesen előtérben volt s politikai törekvéseit az éppen kiépülőfélben levő nemzeti hadsereg nem tudta a kívánt keretek közé szorítani, s ráadásul a hadsereg befolyása az ország kisebb részére terjedt ki, a magyar uralkodó osztályok elleneztek egy bizonytalan kimenetelű választást, amely a kormány megerősödését (esetleg elismerését) és saját helyzetük gyengülését eredményezhetné vagy ennél nagyobb bajt is okozhatna.

A Párizsi Békekonferencia augusztus 22-én átiratot küldött a Friedrich-kormánynak. Az átirat közölte a kormánnyal, hogy a békekonferencia nem ismeri el és József főherceg kormányzót lemondásra szólította fel.²⁶² E lépésre elsősorban a szomszéd államok ismert magatartása s az antant országok dolgozóinak nyomására került sor.²⁶³

²⁵⁷ Friedrich miniszterelnök a Neue Freie Presse budapesti tudósítójának adott augusztus 22-i nyilatkozatában kijelentette:

„... nem lesz katasztrófa, ha a különben a *legvégső* kívánatos (kiemelés tőlem — M. K.) elismerés szeptember 20-ig (ti. a nemzetgyűlési választások tervezett időpontjáig — M. K.) elhúzódik...” (vö. Neue Freie Presse, 23. August 1919. Morgenblatt. Der Standpunkt der ungarischen Regierung zur Kabinettskrise.)

²⁵⁸ Itt ismét utalunk arra a már korábban említett tényre, hogy a második Friedrich-kormány az augusztus 20-i minisztertanácsi ülésén egyhangúlag elfogadta Bleyer javaslatát a főúri ifjak nemzetgyűlésből történő kizárására. (Vö. OL. Mt. jkv., 1919. aug. 20.)

²⁵⁹ OL. Külügyminisztérium K 64 l. esomó. 11. tétel. 8/res. pol.

²⁶⁰ Neue Freie Presse, 23. August 1919. Morgenblatt. Der Standpunkt der ungarischen Regierung zur Kabinettskrise.

²⁶¹ Reggeli Hírek, 1919. aug. 26. Százczrek küldöttei a miniszterelnöknél, az antant misszióknál.

²⁶² OL. Mt. jkv. 1919. aug. 27.; Reggeli Hírek, 1919. aug. 28. Megalakult az új kormány.

²⁶³ Troubridge angol admirális, a budapesti angol misszió tagja az angol és amerikai munkásmozgalommal indokolta József főherceg távozásának szükségességét: „Angliában és Amerikában komoly munkásmozgalomnak vannak, amelyek során azt is szemére lobbantják az illető kormánynak, hogy az entente Magyarországon Habsburg imperialista politikát támogat...” (Vö. OL. Mt. jkv., 1919. aug. 21.)

Аз антанта felszólítására József főherceg visszalépett és a kormány lemondott.²⁶⁴

A kormány el nem ismerésével s József főhercegnek a Párizsi Békekonferencia által történt lemondásával teljesen nyilvánvaló lett, hogy a kispolgárhivatalnok összetételű Friedrich-kormány, miután monarchista törekvései miatt a szomszéd országokkal élesen szembekerült — az antanttól sem várhat támogatást.

Ezután a Friedrich—Huszár—Haller-féle csoport gyorsan felismerte: Ha továbbra is előtérben akar maradni, a szövetségeseket a belpolitika porondján kell keresnie, s meg kell egyeznie és a kapcsolatokat szorosabbra kell fűznie a magyar uralkodó osztályokkal.

Ez a felismerés megmutatkozott: egyrészt a harmadik Friedrich-kormány összetételében, másrészt gr. Teleki Pálnak augusztus végén a Keresztény Nemzeti Párt elnökévé történő megválasztásában. Mindez azonban csak a Friedrich—Huszár—Haller-féle csoport helyzetét szilárdította meg, de a kormányét már nem.

Az 1919. augusztus 27-én megalakult harmadik Friedrich-kormány 1919 november derekáig a helyén maradt. De augusztus végétől, szeptember elejétől az ügyek tényleges menetére döntő befolyást többé már nem a kormány, hanem a hivatalos tevékenységét megkezdő Fővezérség és az augusztus végén kiépülő Dunántúli Központi Kormánybiztosság, élén őgr. Pallavicinivel gyakorolta.

E változás tükröződött a továbbiakban az egyes politikai irányzatok tevékenységében, magatartásában is.

К. МЕСАРОШ

ДАНИЕ К ОБЛИКУ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОНТРРЕВОЛЮЦИОННЫХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ТЕЧЕНИЙ

(Август, 1919 г.)

Резюме

В первой части статьи автор знакомит читателей с теми политическими течениями и группировками, которые — начиная с августа 1919 года — играли важную роль при установлении контрреволюционного режима.

В первый период из этих группировок наиболее значительную роль играли офицеры армии (ставшие политическим направлением) и группа Friedrich—Huszár—Haller, представляющая собой мелкобуржуазное — «вышедшее из народа» крыло контрреволюции. Первой из указанных групп чрезвычайно большой вес придавали оружия, а второй — подерживающие ее широкие, правонастроенные, мелкобуржуазные массы.

Целью офицеров было введение контрреволюционного, террористического, милитаристического управления. В числе их идей — кроме безумного национализма — преобладающую роль играли консервативные националистические, консервативные антикапиталистические, антидемократические, антилиберальные, антисемитские взгляды. Данная группа — во времени опередив как Гитлера так и Муссолини — в предшествующий 1919-ому году период, в Венгрии являлась главным носителем тотальных фашистских стремлений. Начиная с июня 1919 года офицеры своим вождем считают министра военных

²⁶⁴ Neue Freie Presse 24. August. 1919. Morgenblatt. Der Rücktritt des Erzherzogs Josef; Budapesti Közlöny, 1919. aug. 24. Rendkívüli kiadás.

дел, созданного в г. Сегед контрреволюционного правительства, создателя Главного Командования и национальной армии, Хорти. Офицеры, возложенную на них господствующими классами осенью 1919 года грязную работу беспощадно выполняли.

Представляющая собой мелкобуржуазное или же «вышедшее из народа» крыло контрреволюции группа Friedrich—Huszár—Haller являлась выразителем контрреволюционных мнений и стремлений правонастроенной мелкой буржуазии и (из-за территориальных изменений) возросшего числа государственных служащих. Данная группа провозглашала христианские, националистические, антисемитские, антикапиталистические лозунги, применяя социальную демагогию. Их программа воплощалась в ничего не означающем, однако, хорошо звучащем лозунге: «христианская Венгрия». Данная группа — возле офицеров — стала другим, правда, более умеренным носителем фашистских стремлений. Партиями этой группы были: Христианская Национальная, и Христианская Социальная Экономическая Партия. Во главе первой партии стояли Friedrich и Erekü, а во главе второй: Haller и Huszár.

Внутри венгерских господствующих кругов оформились 3 более значительные группы, которые оказывали непосредственное воздействие на политическую жизнь: группа легитимистов, группа консервативных реакционных владельцев крупных поместий и группа Bethlen—Teleki.

Легитимисты в свою очередь прежде всего придерживались европейских политических концепций французских роялистических и английских консервативных сил. Сущностью данной концепции было: чтобы воспрепятствовать усилению Германии и Anschluss-у, Австрия и Венгрия должны быть готовыми для любых жертв, даже для реставрации дома Габсбургов.

Граф Andrassy — несмотря на изменившиеся условия, значит и вопреки воли Германии, — в надежде восстановления Австро-Венгерской Монархии стал во главе движения с лета—осени 1919 года.

Группа легитимистов не была единой. Играющие в ней ведущую роль лица разделялись на консервативное-либеральное и консервативное-реакционное направления.

Группа консерваторов-либералов (граф Andrassy Gyula, граф Arponyi Albert, граф Károlyi Imre, Wekerle Sándor, граф Zichy János и другие) предьявляют большую готовность для ведения переговоров с Социалдемократической Партией и провозглашают либеральные принципы.

Консервативно-реакционное или же провинциальное крыло легитимистов, граф Pallavicini György, граф Sigray Antal, граф Károlyi József и другие, стремились уничтожить рабочее движение. Они, как руководители администрации задунайского края и как лица, оказывающие материальную поддержку в деле организации национальной армии, сотрудничают с Главным Командованием в так наз. «грязной работе» и защищают белый террор.

Реакционно-консервативная группа владельцев курпных поместий, во главе с представителем «OMGE» (Всегосударственное Венгерское Экономическое Общество), графом Somssich László и секретарем «OMGE», Rubinek Gyula объявляет, что политическая власть должна принадлежать одним только владельцам крупных поместий. Данная группа обещает земельную реформу, однако, лишь потому, чтобы таким образом, путем «реформы» в лице крестьян приобрести для себя рабочую силу вместо тех сезонных рабочих, которые в результате изменений границ страны перестали стоять в их распоряжение. Данную реформу считали необходимой и потому, чтобы с ее помощью избегать на деле демократическую земельную реформу.

Группа Bethlen—Teleki включала в себе — кроме названных лиц — стоящих близко к ним графа Bánffy Miklós и графа Ráday Gedeon.

Граф Bethlen и граф Teleki уже в это время начали применять свою политическую тактику, которая впоследствии обратила на себя внимание и заграничных дипломатов. Характеризовать данную тактику можно следующими словами: «та же цель, однако, руководители выступают в различных ролях». Соответственно данному распределению ролей граф Teleki Pál становится председателем Христианской Национальной Партии. Граф Bethlen на открытой политической арене ведет переговоры с либеральными политическими деятелями и ведет борьбу за создание совместного, коалиционного правительства, а в то же время тайком участвует в правительстве Friedrich-а. Группа Bethlen—Teleki поддерживает тесную связь с Главным Командованием и так же с промышленными и банковскими кругами.

В дальнейшем автор статьи подвергает анализу реакционные политические мероприятия правительства Friedrich-а. Имел символическое значение и смысл тот факт, что изданное 7-го августа первое распоряжение правительства Friedrich-а объявило вне силы распоряжение Советской Республики о переходе крупных и средних поместий в общенародную собственность. Правительство важнейшей своей задачей считало в первую

очередь расправиться с руководителями и сторонниками Венгерской Советской Республики. Тем самым правительство и венгерские господствующие классы начали наступление против политических прав и жизненного уровня рабочего класса.

Автор статьи, перечисляя факторы, определяющие внешне-, и внутривнутриполитическое положение правительства, указывает на то, что хотя румынская армия свергла Венгерскую Советскую Республику, и восстановила власть венгерских господствующих классов, не была сторонником усиления их политической власти.

Внутри-, и внешнеполитическое положение правительства, по существу, определялось поведением Антанты. На оформление же позиции Антанты наиболее сильное воздействие оказывали средне-европейские союзники ее, то есть те новые государства, которые из-за монархических стремлений правительства Friedrich-a, выступали против него. Тот факт, что Мирная Конференция не признала правительство Friedrich-a, оказал большое воздействие и на внутривнутриполитическое положение правительства. Факт непризнания оказал воздействие и на позицию руководителей румынской королевской армии по отношению к правительству. К тому же румынские генералы скоро осознали, что соответствующие круги, то есть венгерские господствующие классы не пытаются доверия к правительству Friedrich-a.

При таких условиях единственным условием признания и тем самым существования правительства оказалась организация парламентских выборов и приобретение большинства голосов. Представленный на заседании совета министров проект распоряжения об избирательном праве означал шаг назад по сравнению с изданным в ноябре 1918 года Народным Законом № 1. Однако, о значительном изменении Народного Закона, или же о восстановлении реакционного закона об избирательном праве № XVII. 1919 года не могло быть речи, потому что — по словам министра внутренних дел, Beniczky, — такой шаг «по всей вероятности вызвал бы сильный протест народных масс». Правительство не взялось на более значительную ревизию Народного Закона № 1. и потому, что поддержкой широких народных масс желало перед Антантой доказывать то, что оно является признанным, и должно оставаться на своем месте.

22-го августа парижская мирная конференция осведомила правительство Friedrich-a о том, что не признает его, и в то же время регента князя József произвала отречься от своей должности. Таким образом стало очевидным, что правительство Friedrich-a, так как из-за своих монархических стремлений наткнулось на сильное сопротивление соседних стран, не может ожидать поддержки со стороны Антанты. После этого правительство Friedrich-a быстро осознало, что если оно и в дальнейшем хочет существовать, в области внутренней политики должно приобрести для себя союзников, то есть оно должно согласиться с венгерскими господствующими классами, установив с ними более тесные связи. Данное намерение дает себя чувствовать с одной стороны в составе третьего правительства Friedrich-a, а с другой стороны в том факте, что в конце августа граф Teleki Pál был избран председателем Христианской Национальной Партии. Все это, однако, привело лишь к упрочению позиций уже не правительства, а группы Friedrich—Huszár—Haller-a.

Формированное 27-го августа 1919 года третье правительство Friedrich-a до середины ноября 1919 года осталось на своем месте, однако, начиная с конца августа — начала сентября на действительный ход событий решающее влияние было оказано не правительством, а приступившим к официальной деятельности Главным Командованием и созданным в конце августа Задунайским Центральным Правительственным Комиссариатом, во главе с графом Pallavicini. Данное изменение нашло свое отражение и в деятельности и поведении отдельных политических направлений.

K. MÉSZÁROS

DONNÉES A L'ASPECT ET AUX ACTIVITÉS DES TENDANCES CONTRE-RÉVOLUTIONNAIRES (AOÛT 1919)

Resumé

Le point de départ de cette étude est de présenter les tendances politiques et les groupements de pouvoir qui ont joué un rôle à la naissance de la contre-révolution dès le mois d'août 1919.

Parmi ces groupements, au début, le corps d'officiers s'élevant au rang de la direction politique et l'aile contre-révolutionnaire (petit bourgeois) et (populaire) du groupe Friedrich—Huszár—Haller, ont joué le rôle principal.

Le corps d'officiers était soutenu par les armes et le groupement Friedrich—Huszár—Haller, obtenait un estimable soutien de la part des larges masses petit bourgeois de droite.

Le corps d'officiers s'efforçait de réaliser une direction contre-révolutionnaire, terroriste, et militariste. Dans leur arsenal à côté du nationalisme acharné dominaient des idées conservatrices nationale, conservatrice anticapitaliste, antilibérales et antisémitistes. Le corps d'officiers ayant conçu l'idée fasciste en Hongrie de 1919, précédait Hitler et Mussolini. Dès le mois de juin 1919 le corps d'officiers acceptait pour chef Horthy, ministre de guerre du gouvernement contre-révolutionnaire de Szeged, le créateur du Haut Commandement et de l'armée nationale. Ce groupement a accompli avec d'effroyable brutalité le sal travail avec lequel la classe dirigeante l'avait chargé en automne 1919.

Le groupement Friedrich—Huszár—Haller se composant de l'aile petit bourgeois et «populaire» de la contre-révolution a été le porte-parole de la petite bourgeoisie révoltée et des tendances contre-révolutionnaires des fonctionnaires publiques en surnombre. Ce groupement lançait des mots d'ordre chrétiens, nationalistes, antisémitistes, anticapitalistes, aussi, il ne manquait point la démagogie socialiste dans leur arsenal. Leur programme s'exprima dans la grande mais vide devise: «Hongrie Chrétienne». Près du corps d'officiers ce groupement bien qu'il était plus modéré est devenu le représentant des ambitions fascistes. Ces deux partis sont nommés: le Parti Chrétien National et le Parti Chrétien Socialiste Economique. Les chefs du premier sont Friedrich et Ereky, et du deuxième: Haller et Huszár.

Au sein des classes dirigeantes se formaient trois groupements importants qui exerçaient une influence directe sur le développement de la vie politique: le groupement légitimiste, celui des propriétaires conservateurs réactionnaires et le groupement de Bethlen—Teleki.

Le groupement légitimiste s'est aligné en premier lieu, aux conceptions politiques européennes des royalistes français et des conservateurs anglais. Le principe de cette conception est d'empêcher l'Anschluss, c'est à dire le raffermissement de l'Allemagne, et dans l'intérêt de ce principe la Hongrie et l'Autriche doivent accepter tout sacrifice et il faut même envisager la restauration Habsbourg.

Le comte Andrássy a pris la tête du mouvement, — été et automne 1919, — dans l'espoir de pouvoir rétablir la Monarchie Austro-Hongroise, dans des circonstances changées, donc en opposition avec l'Allemagne.

Il n'y avait pas d'unité entre les légitimistes. Les dirigeants se divisaient d'une part, à suivre une tendance conservatrice-libérale, d'autre part, une tendance conservatrice-réactionnaire. Le groupement conservateur-libérale — le comte Gyula Andrássy, le comte Albert Apponyi, le comte Imre Károlyi, Sándor Wekerle, le comte János Zichy et d'autres — s'orientent avec prévenance vers le Parti Social-Démocrate proclamant des idées libérales, et témoigne un empressement d'entreprendre des discussions.

L'aile conservatrice-réactionnaire et provinciale des légitimistes: le marquis György Pallavicini, le comte Antal Sigray, le comte József Károlyi et d'autres voulaient détruire le mouvement ouvrier.

Etant les chefs de l'administration transdanubienne et ayant soutenu l'armée nationale, ils coopèrent avec le Haut Commandement dans l'exécution du sal travail et camouflent la terreur blanche.

Dans le groupement des propriétaires réactionnaires-conservateurs, — le comte László Somssich, le président de OMGE, et Gyula Rubinek, le secrétaire de OMGE, sont les premiers qui préchent que le pouvoir doit être dans les mains des grands propriétaires. Ce groupement promet réforme agraire avec l'arrière pensée de remplacer «avec cette réforme» les ouvriers agricoles migrants, dispersés par la modification du statut territorial, avec des paysans de la localité. Aussi, dans le but d'écarter une réforme démocratique.

Le groupement Bethlen—Teleki signifie les personnes initiatrices et ceux qui sont en sympathie avec leur but, comme le comte Miklós Bánffy et le comte Gedeon Ráday.

Le comte Bethlen et le comte Teleki avaient commencé — déjà, en ce temps là — leur tactique de politique à larges vues, qui attire l'attention des diplomates étrangers. Cette tactique pourrait être caractérisée comme «but analogue», le rôle étant partagé entre deux personnes. Convenant à ce rôle partagé, le comte Teleki se place dans le parti National et devient le président du parti: le comte Bethlen s'entretient avec les politiciens libéraux, à un forum ouvert, et lutte pour un cabinet en coalition avec eux, mais en secret il entre dans le groupement de Friedrich. Le groupement Bethlen—Teleki est en rapport avec le Haut Commandement, avec les milieux industriels et bancaires.

A la suite, l'étude analyse les dispositions politiques-réactionnaires du gouvernement Friedrich. On peut trouver un sens symbolique et une importance dans le fait que le premier décret émis de la part du gouvernement Friedrich, — le 7 août — annule la socialisation des moyens et grands propriétés, expropriés par la république des Conseils. Le gouvernement vise pour le plus important de ses devoirs l'étouffement des révolutions, et en premier lieu le règlement

de compte avec les dirigeants et les adhérents de la république des Conseils. En même temps le gouvernement et les classes dirigeantes ont lancé une large attaque contre les droits politiques de la classe ouvrière et contre leur niveau de vie.

En considérant les facteurs déterminant la politique extérieure et intérieure du gouvernement. L'étude signale que l'armée royale roumaine a étouffé la république des Conseils, a rétabli le pouvoir des classes dirigeantes hongroises, mais ne voulait pas leur consolidation.

L'attitude de l'Entente a déterminé essentiellement la situation extérieure et intérieure du gouvernement. Les états alliés centraux européens, les états successeurs, qui faisaient face au gouvernement Friedrich à cause de ses tendances monarchistes, — exerçaient la plus grande influence sur la formation de l'attitude de l'Entente. Le fait que la conférence de Paix n'a pas reconnu le gouvernement Friedrich est une conséquence qui va loin dans la formation du gouvernement intérieur. Etant donné, que le gouvernement Friedrich n'était pas reconnu par la conférence de Paix, les dirigeants de l'armée royale roumaine étaient influencés dans leurs rapports avec le gouvernement. En plus, les généraux roumains sont avisés bien vite, que les milieux compétents hongrois, c'est à dire les classes dirigeantes hongroises, n'ont pas de confiance dans le gouvernement Friedrich.

Dans ces circonstances, pour faire reconnaître le gouvernement et le maintenir, se présentait comme unique condition de faire des élections d'Assemblée Nationale et de procurer la majorité des voix. Le décret-programme de projet de réforme électorale déposé à la séance de conseils des ministres, signifie un pas retrograde en face de la première loi de peuple éditée le novembre 1918.

Mais il ne pouvait être question de rogner en grande mesure la loi de peuple, ou à revenir à la loi de réforme réactionnaire de l'année 1918. Nr. XVII. parceque selon le ministre des affaires intérieures, Beniczky, un tel procédure aurait causé un effet déplaisant dans l'opinion des masses. Le gouvernement n'a pas accepté la révision de la loi de peuple Nr. I. de l'année 1918; parce qu'il voulait obtenir par l'appui de l'opinion populaire la considération de l'Entente, conséquemment la consolidation de son existence.

La conférence de Paix de Paris, le 22. août, adressa une missive au gouvernement Friedrich pour communiquer qu'elle ne le reconnait pas et désire l'abdication du gouverneur, l'archiduc József. Conséquemment, l'archiduc József a abdiqué, et par ses tendances monarchistes, le gouvernement Friedrich étant en opposition avec les pays voisins, il était évident qu'il ne pouvait compter au soutien de l'Entente. Alors le gouvernement se rendait compte que pour garder sa position politique il doit chercher ses alliés parmi les groupements politiques intérieurs, et il doit raffermir ses relations avec les classes dirigeantes hongroises.

Ces points de vue eurent une conséquence, d'une part sur la formation du troisième gouvernement Friedrich, d'autre part sur le fait que le comte Teleki — fin d'août — fut élu comme président du parti Chrétien-National.

Ce changement a raffermi le groupement Friedrich—Huszár—Haller, mais ne pouvait plus maintenir le gouvernement.

Le troisième gouvernement de Friedrich formé le 27. août 1919, se tenait jusqu'au mi-novembre; mais dès la fin d'août, début septembre, ce n'est plus le gouvernement qui exerce l'influence décisive sur la direction des affaires, mais le Haut Commandement, qui a commencé ses activités officielles, et le Haut-Commissariat-Central-Transdanubien, avec le marquis Pallavicini à la tête.

Ce changement eut un reflèt sur l'opinion et les activités des différents partis.